NARODOWA AGENCJA WYMIANY AKADEMICKIEJ

PROGRAM PROMOCJA JĘZYKA POLSKIEGO

UNIWERSYTET ŁÓDZKI

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

KulFon. Kulturowa fonetyka (nie tylko) dla cudzoziemców. Podręcznik lektora, Michalina Biernacka, Monika Kaźmierczak, Sofiia Butko, Beata Grochala, Inna Litvinova, Magdalena Bielawska, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2025.

Część 1. Teoria – język polski

Tłumaczenie: Sofiia Butko

Publikacja przygotowana dzięki projektowi „Nauka fonetyki polskiej przez kulturę (KulFon)", finansowanemu przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej w ramach programu „Promocja Języka Polskiego" o numerze: BJP/PJP/2024/1/00013.

СЛОВНИЧОК

піднімається = іде вгору	**Н-д, язик піднімається = іде вгору, коли вимовляємо звук [*i*].**
опускається = іде вниз	**Н-д, кінчик язика опускається = іде вниз, коли вимовляємо звук [*u*].**
відсувається назад = іде назад 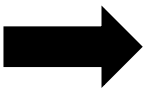	**Н-д, задня частина язика відсувається назад = іде назад, коли вимовляємо звук [*g*].**
висувається вперед = іде вперед 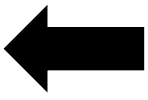	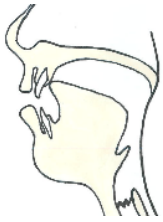 **Н-д, кінчик язика висувається вперед = іде вперед, до верхніх ясен, коли вимовляємо звук [*l*].**
щілина = вузький простір	**Н-д, коли вимовляємо звук [*ś*], між язиком і твердим піднебінням утворюється щілина.**

вигинатися назад	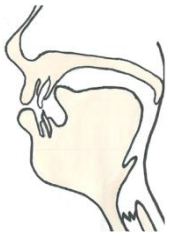 **Н-д, коли вимовляємо звук [ž], кінчик язика може вигинатися назад так, ніби хоче відсунутися назад.**
Фазовий звук — це звук, який змінюється під час вимови, має кілька етапів = фаз.	**Н-д, звук [u̯]: спочатку округлюємо губи, а потім розслабляємо їх.**
язик опуклий = випинається	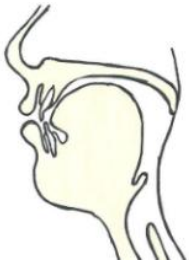 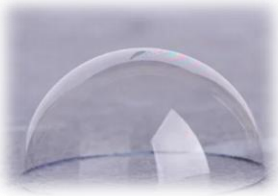 **Н-д, коли вимовляємо звук [ś], язик стає випуклим, як мильна бульбашка.**
язик ввігнутий	**Н-д, коли вимовляємо звук [š], язик стає ввігнутим, як контактна лінза для очей.**
язик плоский	

Н-д, коли вимовляємо звук [*v*], язик стає плоским (майже рівним).

верхні ясна

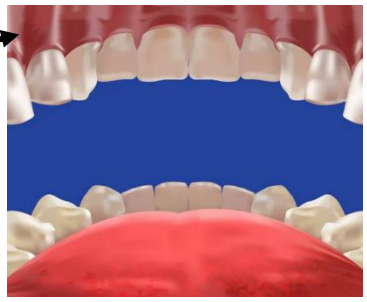

верхні зуби
нижні зуби

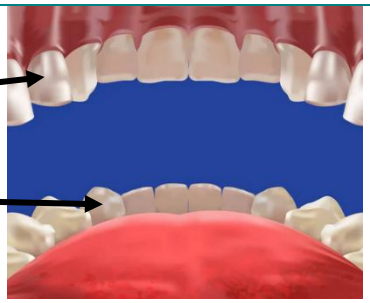

верхня щелепа
нижня щелепа

язик

задня частина язика
середня частина (спинка) язика
передня частина язика
кінчик язика

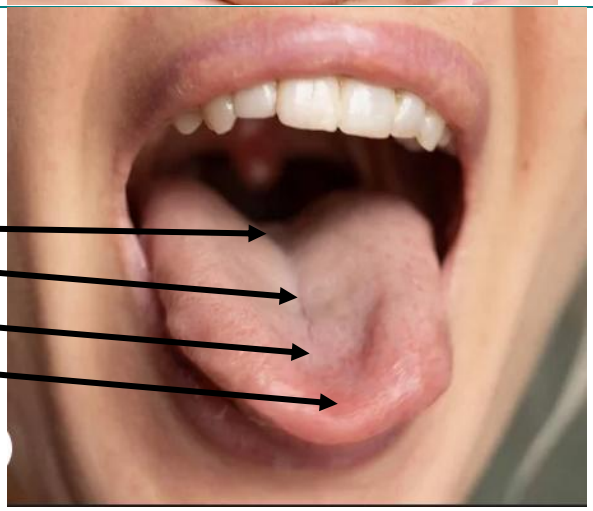

верхня губа
нижня губа

верхня губа + нижня губа = губи

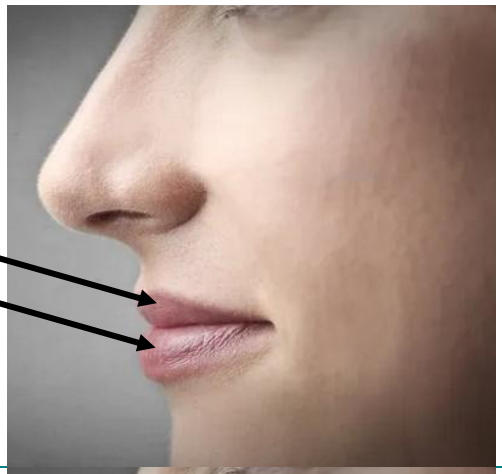

ніс

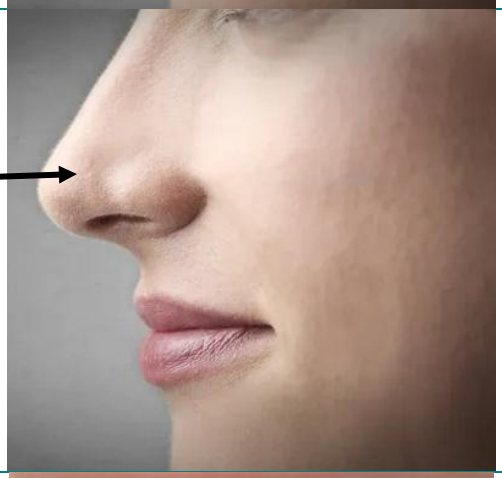

голосові зв’язки

- вони всередині, коли вібрують, звук дзвінкий, коли не вібрують, звук глухий

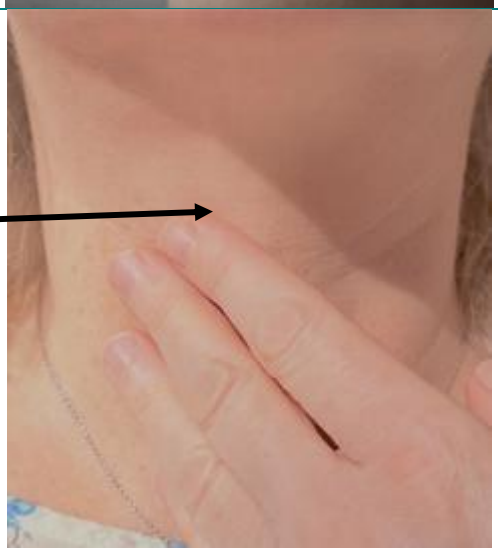

КІНОСЛОВНИЧОК

напружені / розслаблені	**Н-д, губи напружені, коли вимовляємо [o]. Порівняй зі струнами гітари. TPL SŁ F1**
напружені / розслаблені / розтягнуті	**Н-д, губи розслаблені, коли вимовляємо [y], а розтягнені, коли вимовляємо [i]. Порівняй з еластичною стрічкою. TPL SŁ F2**
вилітати	**Н-д, повітря вилітає через ніс, коли вимовляємо [m]. Порівняй з повітряною кулькою. TPL SŁ F3**

ПИТАННЯ 1
Jedziesz w górę czy w dół?...,
або коротка історія інтонації

Інтонація (мелодія речення)

ЗАСАДИ

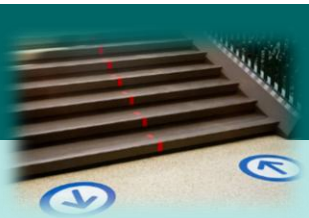

У польській мові розрізняють два типи інтонації:

- висхідну інтонацію, як правило, у питаннях,
- спадну інтонацію, як правило, у твердженнях.

твердження – зазвичай речення, яке про щось інформує

Порада: перевірте, який це тип.

ІНТОНАЦІЯ В ПОЛЬСЬКОМУ РЕЧЕННІ

Інтонація – це «мелодія» речення. Коли ми вимовляємо речення, можемо змінювати висоту голосу (інтонаційну лінію). Наш голос може «іти вгору», «іти вниз» або «іти рівно»:

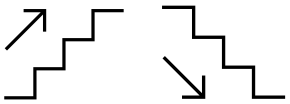

Коли голос «іде вгору», то інтонація є висхідною (антикаденція).

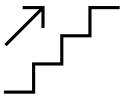

Коли голос «іде вниз», то інтонація є спадною (каденція).

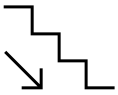

В одному реченні голос може йти вгору, а потім униз. У такому разі інтонація є висхідно-спадною:

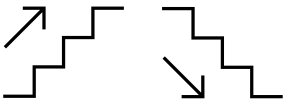

ПОРІВНЯЙ

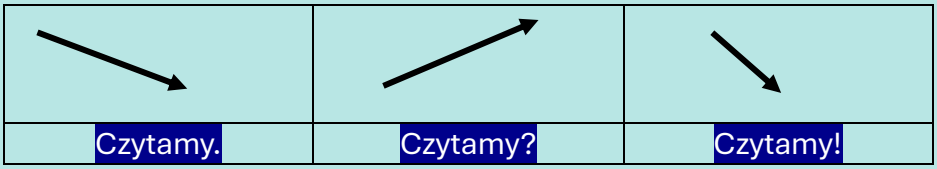

Існують правила, які допомагають нам виразити голосом наші наміри: по-одному вимовимо питання, по-іншому – наказ, ще інакше – повідомимо інформацію. Дуже важливо переказати повідомлення у властивий спосіб.

УВАГА!

Інтонація завжди залежить від емоцій, настрою та намірів мовця. Ці елементи можуть вплинути на перебіг інтонаційної лінії.

РОЗПОВІДНІ РЕЧЕННЯ (ТВЕРДЖЕННЯ), закінчуються зазвичай крапкою (.)

Розповідне речення (неокличне) має висхідно-спадну інтонацію (лінія вгору-вниз) або монотонну: середня висота тону наприкінці речення знижується, н-д: TPL ZAG1 N1

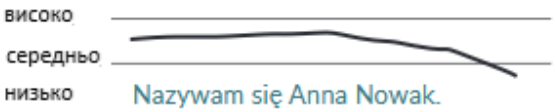

У підручнику студента умовно виділяємо лінії[1]:
висхідно-спадну: і спадну: .

[1] Запропоновані в підручнику інтонаційні лінії є спрощеними, орієнтовними і виконують передусім дидактичну функцію, адже є зручними для наслідування (н-д, долонею). Форми ліній було перевірено під час пілотажу з викладачами і студентами з України, які вивчають польську мову як іноземну, що дозволило підтвердити методичну ефективність такого способу зображення.

У розповідних реченнях, що виражають іронію, інтонація переходить із середнього рівня на високий рівень (лінія вгору), н-д, *Serio.* TPL ZAG1 N2

У розповідних реченнях із додатковим змістом, що не випливає безпосередньо зі значення речення, у наголошеному складі останнього слова відбувається сильне зниження висоти або спадно-висхідна інтонація, н-д. *Idziemy do kina.* TPL ZAG1 N3

СПОНУКАЛЬНІ РЕЧЕННЯ, у кінці мають знак оклику (!) або крапку (.)

Ці речення більш короткі й швидкі, ніж розповідні, але часто мають схожу інтонацію. У спонукальних реченнях спадна інтонація (лінія вниз). TPL ZAG1 N4

Śpiewajmy! Czytajmy!

Дієслово в наказовому способі на початку речення наголошене, н-д *Chodź tu!* TPL ZAG1 N5

У підручнику студента умовно використовуємо лінію:

ПИТАЛЬНІ РЕЧЕННЯ, у кінці мають знак запитання (?)

Інтонація запитань у польській мові залежить від їхнього типу. Найчастіше виділяють:

- **питання на доповнення, або власне питальні речення** (вимагають відповіді, відмінної від „так/ні", зазвичай розгорнутої), мають спадну інтонацію: TPL ZAG1 N6

Skąd jesteś? (odpowiedź: Jestem z Ukrainy.)

- **питання на розв'язання, або загальнопитальні речення** (вимагають відповіді «так/ні»), мають висхідну інтонацію на останньому післянаголошеному складі, який вимовляється вище, ніж попередній наголошений склад: TPL ZAG1 N7

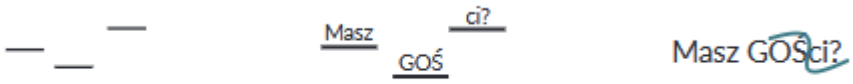

Masz gości? (odpowiedź: Tak.)

Питання без питального слова (яке вказує на те, що це питання) мають виразно висхідну інтонацію (лінія вгору): TPL ZAG1 N8

Poszła?

Jesteś z Ukrainy?

TPL ZPитання з питальним словом на початку (або іншим елементом, який свідчить про те, що це питання) можуть мати спадну інтонацію (лінія вниз) або дещо висхідну, плавну, не стрибкоподібну, на останньому тоні (лінія легко йде вгору): TPL ZAG1 N9

Skąd jesteś?

Jak masz na imię?

У питаннях з питальною часткою, особливо „czy", також можна підвищити інтонацію. Це підкреслює, що ми ставимо запитання, виявляємо зацікавлення, натякаємо на можливість уточнення: TPL ZAG1 N10

Czy mieszkasz w Łodzi?

Питання з альтернативою (вибір між двома варіантами): інтонація підвищується на слові, яке є першою з можливих опцій, потім спадає, а наприкінці може знову трохи піднятися: TPL ZAG1 N11

Wolisz kawę czy herbatę?

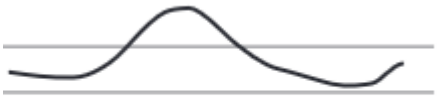

Wolisz kawę czy herbatę?

У підручнику студента умовно визначаємо лінії:

висхідну в кінці (слабко або коротко), висхідну в кінці (інтенсивно або довго):

а також спадну: .

ПОЛЬСЬКА І УКРАЇНСЬКА

Для української мови характерне кінцеве зниження тону як у розповідних, наказових, так і в питальних реченнях, тоді як висхідна інтонація свідчить про невпевненість або запитання. Мови відрізняються насамперед залежністю інтонаційної лінії від логічного наголосу в українському реченні. Якщо логічний наголос припадає на початок речення, інтонація спадна. Якщо наголос розташований усередині, спостерігається висхідно-спадна інтонація. Якщо ж логічний наголос стоїть у кінці речення, то інтонація висхідна.

Порівняй: TPL ZAG1 N12

- ***Ви*** *їсте борщ?* (спадна інтонація)
- *Ви* ***їсте*** *борщ?* (висхідно-спадна інтонація)
- *Ви їсте* ***борщ****?* (висхідна інтонація)

Це особливо важливо у випадку питальних речень, оскільки в польській мові логічний наголос не змінює характеру інтонаційної лінії.

Порівняй: TPL ZAG1 N13

- **Ty** jesz barszcz? (висхідна інтонація)
- Ty **jesz** barszcz? (висхідна інтонація)
- Ty jesz **barszcz**? (висхідна інтонація)

Висхідна або спадна інтонація в питальних реченнях залежить від типу запитання (власне питальні / загальнопитальні) або від наявності в реченні елементів, що вказують на питальний характер (наприклад, частки *Czy*). Якщо таких засобів немає, інтонація зазвичай висхідна (щоб відрізнити запитання від твердження чи наказу):

Порівняй: TPL ZAG1 N14

Ty jesz barszcz.

Ty jesz barszcz!

Ty jesz barszcz?

В обох мовах додаткові зміни можуть бути спричинені намірами мовця або його емоціями.

ПИТАННЯ 2

Nogi tupią tup, tup, tup...,
або коротка історія словесного наголосу

ПИТАННЯ 2a. Словесний наголос

Словесний наголос

ЗАСАДИ

Словесний наголос — це виділення частини слова (складу) за допомогою голосу. Такий склад називається наголошеним. Виділення полягає в тому, що певний склад слова ми вимовляємо трохи:

- голосніше,
- вище,
- довше.

Порада: перевірте, що це за слово.

Наголос називається силовим або динамічним, тому що за допомогою голосу ми „натискаємо" на якийсь склад: вимовляємо його сильніше, голосніше, довше. Іноді всі три ознаки з'являються одночасно, а іноді якась із них не виявляється. Зазвичай найважливішим є голосніше вимовляння складу, а найменш важливою є його тривалість.

Ненаголошені склади ми вимовляємо нормально (трохи тихіше, іноді швидше або менш чітко, ніж наголошені). Іноді у швидкому, спонтанному мовленні вони редукуються, але загальне правило таке: ми вимовляємо їх чітко, не скорочуємо й не редукуємо. **TPL ZAG2a N1**

MAma, goTOwać, nieBIEski

ГОЛОВНИЙ НАГОЛОС

ПОБІЧНИЙ НАГОЛОС

У словах, що мають більше ніж три склади, з'являється побічний наголос (зазвичай трохи слабший від основного). Як правило, він падає на перший склад слова, напр.:

KOloROwy

JĘzykoZNAwstwo

Наголос є важливою ознакою польських слів, оскільки допомагає сигналізувати, де закінчується одне слово і починається інше, напр.: (*Mama idzie) po SÓL – POsól (zupę), (Kupiłam materiał) na STRÓJ – (Mama ma dobry) NAstrój*. У письмі розрізняти слова допомагають великі й малі літери або розділові знаки. Під час слухання таку функцію виконує наголос, порівняй: **TPL ZAG2a N2**

MamnaimięOla. – Mam na imię Ola.

[mamnaim'jeola] – MAM na Imię Ola.

Під час вимови довгих слів наголошування кожного другого складу полегшує вимову. Порівняй способи запису відомої скоромовки: **TPL ZAG2a N3**

Wyindywidualizować się z rozentuzjazmowanego tłumu.

WyINdyWIduAliZOwać się Z ROzenTUzjaZMOwaNEgo TŁUmu.

wy**IN**dy
WIdu
Ali
ZOwać się
ZROzen
TUzja
ZMOwa
NEgo
TŁUmu.

СТАНДАРТНИЙ НАГОЛОС

У польській мові зазвичай наголошується (виділяється) **другий склад від кінця** слова, напр.:

другий склад від кінця = передостанній

MAma		DUży		CZYtać	
MA	ma	DU	ży	CZY	tać
II склад	I склад	**II склад**	I склад	**II склад**	I склад

koCHAmy			nieBIEski		
ko	CHA	my	nie	BIE	ski
III склад	**II склад**	I склад	III склад	**II склад**	I склад

TPL ZAG2a N4

	Lp.	Lm.
M.	MAma	MAmy
D.	MAmy	MAM
C.	MAmie	MAmom
B.	MAmę	MAmy
N.	MAmą	maMAmi
Ms.	MAmie	MAmach
W.	MAmo!	MAmy!

	Lp.	Lm.
1 os.	KOcham	koCHAmy
2 os.	KOchasz	koCHAcie
3 os.	KOcha	koCHAją

TPL ZAG2a N5

Стандартний наголос не позначається ні в рукописному письмі, ні в друкованому тексті, тому що є досить регулярним. У словниках наголос позначається лише тоді, коли він нетиповий, напр.: **TPL ZAG2a N6**

biBLIOteka vs. *BIblioTEka*

Польський наголос вважається помірно сталим, оскільки більшість слів наголошується на передостанньому складі. Проте трапляються слова, які потрібно або можна наголосити інакше.

ВІДХИЛЕННЯ ВІД СТАНДАРТНОГО НАГОЛОСУ

Зазвичай наголос у польській мові не впливає на значення, тобто зміна місця наголосу в слові не спричиняє зміни значення, напр.: пари *POszliście* vs. *PoSZLIście*, *biBLIOteka* vs. *BIblioTEka* означають те саме. Однак місце наголосу може, наприклад, сигналізувати про рівень освіти людини, яка говорить. Відхилення від стандартного наголосу зазвичай пам'ятають люди освічені й ті, що дбають про правильність польської мови. Нерегулярний наголос також є типовим в офіційних ситуаціях. У повсякденному мовленні більшість поляків наголошують майже всі слова на другий склад від кінця.

Порівняй: **TPL ZAG2a N7**

RObić	RObił	roBIła	roBIliście / robiLIście
PIsać	PIsał	piSAło	piSAłyście / pisałYście
MÓwić	MÓwił	móWIła	móWIliśmy / mówiLIśmy
PŁYwać	PŁYwał	pływAło	pływAłyście / pływałYście

Трапляються окремі пари слів, у яких різниця наголосу означає різницю в значенні, напр.: *ERka* (швидка допомога) – *erKA*(Національна рада).

Відхилення від стандартного наголосу стосуються різних категорій слів. До найважливіших і найпоширеніших належить наголос на третій склад від кінця.

Наголос на третій склад від кінця, зокрема, мають: TPL ZAG2a N8

a. запозичення з латинської та грецької мови, що закінчуються на -yka/-ika: *mateMAtyka*, *MUzyka*, *foNEtyka*; але питомі слова та імена мають стандартний наголос, напр., bijaTYka, WeroNIka;

b. форми першої і другої особи множини дієслів минулого часу: *choDZIliśmy*, *pracoWAłyście*;

c. форми першої, другої і третьої особи однини і третьої особи множини умовного способу: *choDZIłabym*, *choDZIłabyś*, *choDZIłaby*, *choDZIliby*, *choDZIłyby*;

d. числівники з частинами -kroć, -sta, -set (окрім орудного відмінка): *CZTErysta*, *Osiemset*, *TYsiąckroć*;

e. вибрані іменники іншомовного походження: *uniWERsytet* а також питомі: *oKOlica* (хоча сьогодні частішим є наголос *okoLIca*).

Наголос на четвертий склад від кінця мають форми першої і другої особи множини умовного способу: choDZIlibyście, choDZIłybyśmy, WZIĘłybyście, napiSAlibyśmy.

Наголос на останній склад у слові (окситонічний) мають:

a. слова, запозичені з французької мови: *meNU*, *juRY*;

b. абревіатури: *PKS [pekaES]*, *ONZ [oenZET]*;

c. слова з частинами *eks-*, *arcy-*, *anty-*, *wice-*, що додаються до односкладових слів: *arcyMISTRZ*, *eksMĄŻ*.

У повсякденному мовленні сьогодні поширене наголошування майже всіх слів на другий склад від кінця, однак це часто оцінюють як розмовне або недбале мовлення. Така ситуація зазвичай стосується наголошування запозичень, дієслів минулого часу і числівників, рідше – дієслів умовного способу.

Варто підкреслити, що якщо хтось хоче говорити польською мовою офіційно або старанно, то слід дотримуватися правил наголошування на третій і четвертий склад від кінця, а також на останній склад. Однак треба додати, що багато поляків про ці зміни не пам'ятають, тому в повсякденному мовленні наголос на другий склад від кінця є досить регулярним і поширеним. Одним із правил, яких поляки суворо дотримуються, є форми першої, другої і третьої особи однини й третьої особи множини умовного способу — у цих випадках зазвичай кожен поляк наголошує третій склад від кінця.

У польській мові також є слова, які не наголошуються, це **клітики**. Є два типи таких слів :

1. **проклітики** – ненаголошені слова, що поєднуються з наступним словом:
   a. прийменникові вирази: *przed DOmem*, *za LAsem*, *bez SEra*;
   b. „nie" з дієсловами, що мають більше одного складу: *nie BĘdą*, *nie ZRObię (але: NIE chcę, NIE idź!)*,
   c. сполучники: albo MAtka, więc KOchaj. **TPL ZAG2a N9**

2. **енклітики** – ненаголошені слова, що поєднуються з попереднім словом:
   a. односкладові особові займенники: *DAli mu*, *KOchał ją*, *MÓwi mu*;
   b. зворотний займенник „się": *BAli się*, *CZEszę się*, *czeSAła go*. **TPL ZAG2a N10**

Наголос у слові не змінюється, навіть якщо з'являється клітика. Порівняй: *SEra – bez SEra*, *BĘdą – nie BEdą*, MAtka – albo MAtka; *KOchał – KOchał ją*, *CZEszę (kogoś) – CZEszę się*. **TPL ZAG2a N11**

Правила:

1. Якщо два такі слова стоять поруч, їх розглядають як одне слово з наголосом на другому складі від кінця: *DO mnie*. Зазвичай це односкладовий прийменник + односкладовий займенник.

2. У поєднаннях «односкладовий прийменник» + «односкладовий іменник» наголошується іменник: *Poszła za DOM*. Винятки з цього правила трапляються у фразеологічних виразах (тобто сталих), порівняй:

Idę na MSZĘ. – fraz. Dał NA mszę. (грошова пожертва) **TPL ZAG2a N12**

Czekał na GŁOS. – fraz. Czytał NA głos. (голосно читати)

ФУНКЦІЇ СЛОВЕСНОГО НАГОЛОСУ

1. **Делімітація, тобто інформація про межі слів.**

Зазвичай наголошується другий склад від кінця. Це дуже регулярне явище, тому воно допомагає розрізняти на слух слова в тексті: кожен склад після наголошеного є останнім складом у слові, напр.:

MAma kuPIła MLEko. 3 слова, 3 наголоси

Порівняй: **TPL ZAG2a N13**

I KRA odPŁYwa. / Ikra odPŁYwa.
DaLEki. / DA LEki.

2. **Сигналізація кількості слів у висловлюванні**

Іноді слова мають або можуть мати інший наголос, ніж стандартний. Є також слова, які не мають наголосу. Тоді ми не знаємо, де закінчуються й починаються слова, але за кількістю наголосів можемо визначити, скільки наголошених слів є у висловлюванні. Іноді наголосів буває більше, ніж слів, бо в довгих словах з'являється побічний наголос.

Послухай і порівняй: **TPL ZAG2a N14**

POszliście do BIblioTEki?	3 слова, 3 наголоси, 2 наголошені слова
POszliście do biBLIOteki?	3 слова, 2 наголоси, 2 наголошені слова
PoSZLIście do BIblioTEki?	3 слова, 3 наголоси, 2 наголошені слова
PoSZLIście do biBLIOteki?	3 слова, 2 наголоси, 2 наголошені слова

3. **Динамізація висловлювання**

На динамічність висловлювання впливає те, що ми іноді можемо по-різному наголосити одне й те саме слово; у довгих словах з'являється побічний наголос, а деякі слова взагалі не мають наголосу. Завдяки цьому наші висловлювання стають цікавішими: ми підкреслюємо важливі для нас фрагменти, іноді уніфікуємо мовлення, щоб нас легше було зрозуміти, або змінюємо ритм, щоб зробити висловлювання привабливішим (див. також реченнєвий наголос).

4. **Ритмізація висловлювання**

Завдяки тому, що зазвичай наголошується другий склад від кінця, висловлювання звучать ритмічно. Польський стандартний наголос можна вивчати, плескаючи в долоні, тупаючи чи відбиваючи ритм. Порівняй наголоси у вірші *Wpadła gruszka do fartuszka*:

„WPAdła GRUszka DO farTUszka,
A za GRUszką DWA jaBŁUszka,
LECZ śliWEczka WPAŚĆ nie CHCIAła,
BO śliWEczka NIEdojRZAła".

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

Спосіб наголошування

У польській мові словесний наголос має динамічний (силовий) характер, причому підвищення гучності вважається основною ознакою, а зміна тону й подовження складу — додатковими (це залежить, наприклад, від типу слова). В українській мові наголос також є динамічним, із виразним мелодійним тоном, тобто наголошений склад є довшим за інші й виділяється підвищенням або пониженням тону голосу.

Ці відмінності між мовами часто непомітні для непідготовленого слухача, проте буває, що варіювання тону на наголошених складах у мовленні українськомовних осіб, які говорять польською, є досить виразним. Зазвичай це краще чути тоді, коли вони знижують тон, оскільки така різниця є більш несподіваною для польського вуха. Варто працювати над підсиленням гучності складу та використовувати всі три способи наголошування слів.

Місце наголосу

Стандартний польський наголос падає на другий склад від кінця в кожному наголошеному слові. Існують винятки з цього правила, однак у багатьох контекстах поляки у повсякденному мовленні їх не дотримуються, і зазвичай це не впливає на розуміння (порівняй старанний наголос на третій склад від кінця, наприклад, у деяких формах минулого часу). В українській мові наголос є вільним (може падати на будь-який склад) і рухомим (у різних формах одного й того самого слова може змінювати місце, тобто переходити на інший склад під час відмінювання). Місце наголосу часто впливає на значення, пор.: **TPL ZAG2a N15**

- *пóділ* (podział) – *подíл* (nizina),
- *áтлас* (zbiór map) – *атлáс* (tkanina).

На початку навчання труднощі становлять слова, подібні в обох мовах, але наголос у них падає на інший склад, пор. дієслова в наказовому способі: пол. TRZYmaj – укр. триМАЙ, пол. BIEGnij - укр. біЖИ, прикметники: пол. NOwy – укр. новИЙ, пол. MŁOdy – укр. молоДИЙ, числівники від 50 до 80: пол.

pięćDZIEsiąt – укр. п'ятдеСЯТ, пол. siedemDZIEsiąt – укр. сімдеСЯТ, пол. OSIEMDZIESIĄT – ukr. вісімдеСЯТ.

На мелодійність української мови впливає також частий побічний наголос, який з'являється кожен другий або третій склад від основного наголосу, зазвичай на початку або в кінці слова: *виХОвуваТИ*, *УніВЕРсиТЕТ*. У польській мові він зазвичай трапляється на початковому складі, і, як правило, у слові буває лише один: WYchoWYwać, UniWERsytet / UniwerSYtet. Він також не є обов'язковим і зазвичай слабший за основний наголос.

УВАГА! Польський термін *akcent* (наголос у слові) відповідає українському термінові *наголос* (порівняй з пол. *nagłos* (початок слова). Український термін *акцент* означає, зокрема, *чужомовний акцент* (як і польською мовою): пол. *mówił z cudzoziemskim/obcym akcentem* – укр. *говорив з акцентом*.

ПИТАННЯ 2

Taaak! To wspaniały język!,
або коротка історія наголосу в реченні

ПИТАННЯ 2b. Словесний наголос

Наголос у реченні

ЗАСАДИ

Наголос у реченні – це виділення слова в реченні.

Виділення полягає в тому, що певне слово ми вимовляємо трохи:

- довше,
- голосніше,
- вище.

Наголос у реченні залежить від мовця. Це мовець вирішує, яке слово важливе і передає його інтенції або емоції.

Порада: перевірте, яке слово в реченні є найважливішим.

ФУНКЦІЇ НАГОЛОСУ В РЕЧЕННІ:

1. **Поділ тексту на логічні сегменти (основна функція). На письмі цей поділ видно завдяки розділовим знакам. У мовленні наголос допомагає ділити текст на сегменти, напр.:**

Порівняй:

1. **wszedł**cichozamykając**drzwi/usiadł**wygodnieopierającsię**fotel/rozejrzałsię**dookoła/niebyło**ni kogo/**wspominałtamto**lato**/odeszłojuż**doprzeszłości**/rozmyślając**długo**/niezauważył**Anny**/wysz edł**szybko**/podrodzezapinającguziki**płaszcza** **TPL ZAG2b N1**

2. **wszedłcicho**zamykającdrzwi/**usiadłwygodnie**opierającsięofotel/**rozejrzałsię/dookoła**niebyło**ni kogo/wspominał/tamto**latoodeszłojuż**doprzeszłości/rozmyślając/długo**niezauważył**Anny/wys zedł**szybkopodrodze**zapinając**guzikipłaszcza **TPL ZAG2b N2**

Wszedł, cicho zamykając drzwi. Usiadł, wygodnie opierając się o fotel. Rozejrzał się dookoła. Nie było nikogo. Wspominał tamto lato. Odeszło już do przeszłości. Rozmyślając długo, nie zauważył Anny. Wyszedł szybko, po drodze zapinając guziki płaszcza.

Wszedł cicho, zamykając drzwi. Usiadł wygodnie, opierając się o fotel. Rozejrzał się. Dookoła nie było nikogo. Wspominał: tamto lato odeszło już do przeszłości. Rozmyślając, długo nie zauważył Anny. Wyszedł, szybko po drodze zapinając guziki płaszcza.

2. **Виділення найважливішої, часто нової інформації в реченні**

Те саме речення можна вимовити з різним наголосом: **TPL ZAG2b N3**

Ania je rano przepyszną kanapkę.

Kto? **Ania** je rano przepyszną kanapkę.

Co robi? Ania **je** rano przepyszną kanapkę.

Kiedy? Ania je **rano** przepyszną kanapkę.

Co je? Ania je rano przepyszną **kanapkę**.

Jaką kanapkę? Ania je rano **przepyszną** kanapkę.

Отже, виділення слова залежить від інтенції мовця і/або комунікативної ситуації.

Зазвичай слова, що містять нову або найважливішу інформацію, стоять на початку або в кінці речення — тоді наголос падає саме на них. У такому разі ми говоримо про **логічний наголос**, напр.:

Wczoraj zdałam bardzo ważny egzamin. = Bardzo ważny egzamin zdałam **wczoraj**.

Логічний наголос виконує оцінну функцію, тобто підкреслює те, що є найважливішим з погляду мовця. Він може збігатися з наголосом у реченні, але може стояти й в іншому місці речення — тоді наголос у реченні й логічний наголос відрізняються ступенем виразності. Порівняй: **TPL ZAG2b N4**

Wczoraj zdałam bardzo **ważny** egzamin. (jaki?)

Wczoraj zdałam bardzo **ważny** egzamin. (kiedy?)

Wczoraj **zdałam** bardzo ważny **egzamin**. (co?)

Wczoraj **zdałam** bardzo ważny **egzamin**. (co zrobiłam?)

3. **Вираження емоцій або намірів**

За допомогою наголосу в реченні ми також можемо виразити свої емоції. У такому випадку йдеться про **емоційний** (експресивний) **наголос**. У польській мові немає чітких правил щодо його вживання. Ми можемо використовувати його, коли хочемо виразити: **TPL ZAG2b N5**

- здивування: *Ty **naprawdę** nie zdałeś egzaminu!?*

- захоплення: *Zdałeś ten egzamin naprawdę **wspaniale**!*

- злість: ***Dlaczego** nie zdałeś egzaminu?*

- іронію: ***Z pewnością** uczyłeś się do egzaminu.*

Відповідний емоційний наголос залежить від індивідуальних особливостей мовця (віку, статі, емоційного стану тощо). Людина може виразити свої емоції за допомогою:

- зміни інтонації (пор. з темою про інтонацію);

- зміни гучності (голосно/тихо);

- подовження голосного звука у слові: *Taaaaak!*;

- паузи між словами в реченні: *Tak, to był… cudowny… wspaniały… wieczór.*

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

У польській та українській мовах логічний і емоційний наголоси вживаються подібним чином. Однак варто звернути увагу на частіше наголошування синтагм[2].

пол.:

Jutro **rano** studenci pojadą na wycieczkę do kopalni **soli**.

укр.:

*Завтра **вранці** | студенти **поїдуть** | на екскурсію до соляної **шахти**.*

[2] Синтагма – див. *Akcent w zdaniu* в *Teoria – język ukraiński*.

ПИТАННЯ 3

Yyy, czy to ty?..., або коротка історії звука [*y*]

ПИТАННЯ 3a. Голосний звук [*y*]

Звук [*y*] (МФА: [ɨ]).
Літери на письмі: ꙑ, ы.
Друковані літери: <Y>, <y>.

ЗАСАДИ

Голосний звук [*y*]

- передній, часто відсунутий назад;
- високий;
- (пів)прикритий,
- кінчик язика біля нижніх зубів.

Коли його вимовляємо

- губи плоскі, часто нейтральні.

Порада: губи трохи прикриті, середина язика піднімається вверх. Замислюємося...

TPL ZAG3a Nk1–TPL ZAG3a Nk6

TPL ZAG3a Nm1–TPL ZAG3a Nm6

Послухайте

[*y*]	ryba	chyba
[*yyy*]	gdy	mały
by	były	gdyby
był		

Подивіться, як розташовується язик.

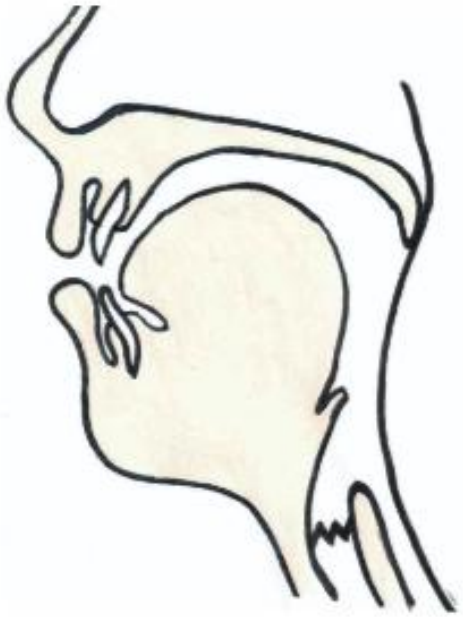

Подивіться, як розташовуються губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[y] – це передній, відсунений назад / централізований звук Язик піднімається вгору (особливо його середина). Передня частина язика іноді трохи висувається вперед і піднімається до твердого піднебіння, а іноді перебуває між передньою та центральною позиціями. Нижня щелепа трохи піднімається. Кінчик язика розташований за нижніми зубами, злегка їх торкається.	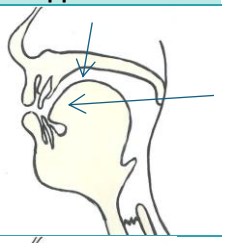
[y] – це високий звук Язик піднімається вгору і випинається. Боки язика наближаються до верхніх бокових зубів.	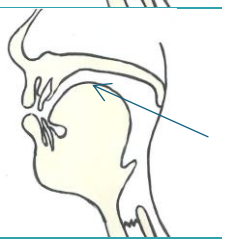
Губи плоскі, часто нейтральні Губи можуть бути розтягнуті в боки — менше, ніж під час вимови звука [i], але більше, ніж під час вимови звука [e]. Вони також можуть бути нейтральними. **[y] – це (пів)прикритий звук** Трохи видно зуби людини, яка говорить. Між верхніми та нижніми зубами є щілина.	
[y] – це дзвінкий звук Голосові зв’язки регулярно коливаються.	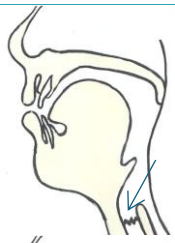
[y] – це ротовий звук М’яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	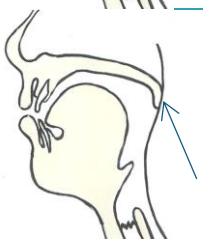

ЗВУК [*y*] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звук [*y*] вживається:
- в середині слів[3], напр., *był*, *ryba*,
- в кінці слів після твердих приголосних, напр., *by*, *mały*.

Звук [*y*] НЕ вживається:
- після приголосних: <ś, ź, ć, dź, ń, l> (після них може вживатися лише [*i*]), напр., *siła*, *zima*, *ciasto*, *dzień*, *niebo*, *list*,
- на початку слів.

Якщо на початку слова є літера <y>, то ми читаємо її як [*i*] або [*i̯*], напр., грецьку назву літери <y>, тобто *ypsylon* читаємо [*ipsylon*] (інколи також пишемо *ipsylon*), а Yeti читаємо [*i̯et'i*].

Чи знаєте, що... По-польськи говоримо, що ця літера називається *igrek*. Її назву ми запозичили з латини.

ВИМОВА І ПРАВОПИС

У польській мові звук [*y*] не редукується – вимовляємо його чітко.

ПОРІВНЯЙТЕ

Голосний звук [*y*] TPL ZAG3a Nm1	**Голосний звук [*i*]** TPL ZAG3c Nm1	**Голосний звук [*e*]** TPL ZAG3b Nm1
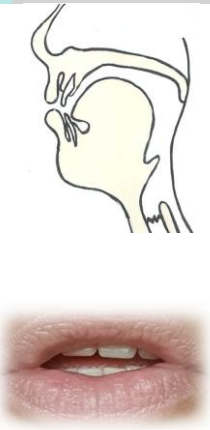		

Передня частина язика розташована трохи нижче, ніж під час артикуляції звука [*i*], і вище, ніж під час артикуляції звука [*e*], іноді — дещо далі назад, ніж під час вимови звуків [*i*] та [*e*]. Губи плоскі, але можуть

[3] Формулювання „на початку / в середині / в кінці слів" трактуємо широко – вони можуть стосуватися окремих звуків, звукосполук і навіть складів.

бути нейтральними. Рот відкритий ширше, ніж при [i], і вужче, ніж при [e]. Помітна мінімальна щілина між зубами. Кутики губ можуть опускатися вниз[4].

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

В українській мові є подібний голосний звук [и]. Порівняй:

Голосний звук [y] **TPL ZAG3a Nm1**	**Голосний звук [и]** **TUKR ZAG3a Nm1**
високий	високо-середній
передній, відсунутий назад / централізований	передній, наближений до середнього
кінчик язика внизу біля зубів	кінчик язика опущений
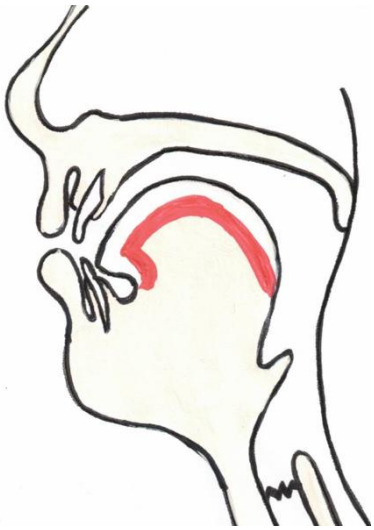	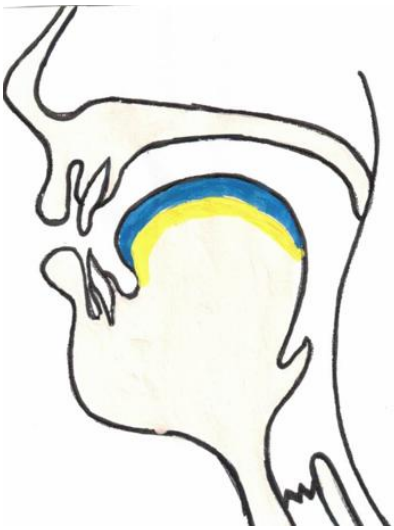
(пів)прикритий	закритий

Щоб вимовити польський звук, потрібно трохи розсунути губи. Язик також має піднятися трохи вище. Кінчик язика слід наблизити до нижніх зубів.

[4] Увага! Такі положення типові для вимови звуків в ізоляції, тобто окремого звука. У мовленні вони зазвичай бувають однакові або дуже подібні. Варто пам'ятати, що [e] є найширшим і що всі вони плоскі ([i / y / e]).

ПИТАННЯ 3б. Голосний звук [*e*]

Звук [*e*] (МФА: [ɛ]).
Літери на письмі: Ɛ, ɐ.
Друковані літери: <E, e>.

ЗАСАДИ

Голосний звук [*e*]
- передній;
- середній;
- півприкритий.

Коли його вимовляємо
- губи часто плоскі.

Порада: губи трохи прикриті, ніби легко усміхнені.
Заперечуємо: Nie...

TPL ZAG3b Nk1–TPL ZAG3b Nk6
TPL ZAG3b Nm2–TPL ZAG3b Nm6

Послухайте

[*e*]			lek		
			palec		
[*eee*]			pole		
			ładne		
ekran			idę		
elipsa			lubię		

Подивіться, як розташовується язик.

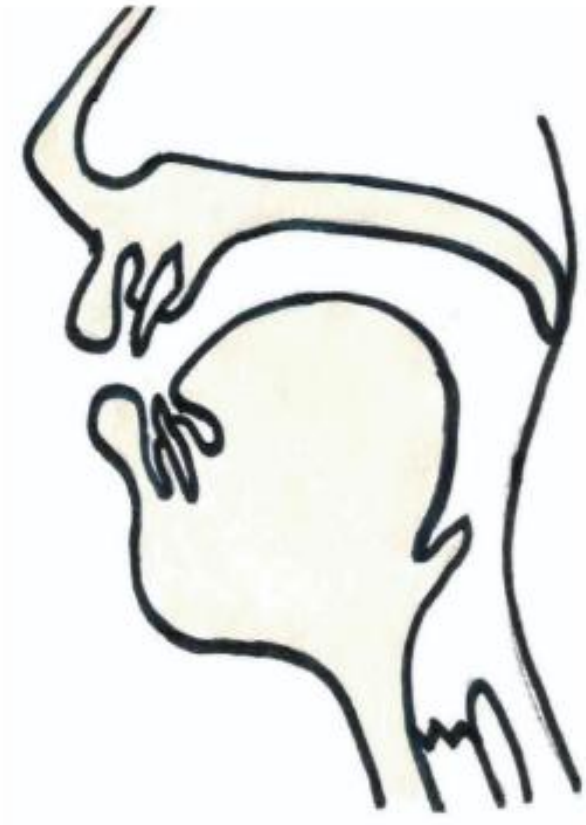

Подивіться, як розташовуються губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[*e*] – це передній звук Язик трохи висунутий уперед. Кінчик язика торкається нижніх зубів. Нижня щелепа опущена. Боки язика не торкаються ясен.	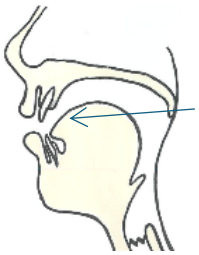
[*e*] – це середній звук Язик трохи піднімається вгору. Щілина між язиком і твердим піднебінням більша, ніж при [*i*] і [*y*].	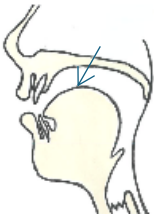
Губи плоскі Губи можуть бути розтягнуті в боки. Вони також можуть бути нейтральними.	
[*e*] – це півприкритий звук Трохи видно зуби людини, яка говорить. Між верхніми й нижніми зубами є щілина.	
[*e*] – це дзвінкий звук Голосові зв'язки коливаються.	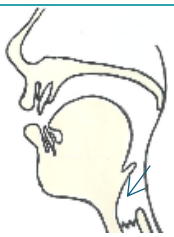
[*e*] – це ротовий звук М'яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	

ЗВУК [*e*] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звук [*e*] вживається
- на початку слів, напр., *ekran*, *Ewa*,
- у середині слів, напр., *zero*, *lek*,
- у кінці слів, напр. *ładne*, *lubię* [*lub'ʲe*].

ПОВСЯКДЕННЕ МОВЛЕННЯ

1. Літера <ę> в кінці слова зазвичай вимовляється як [*e*], напр., *idę* [*ide*].

Уживається також варіант [*ė*]

Звук [*ė*] трохи вищий, ніж звук [*e*]. Інші їх ознаки такі самі.
Звук [*ė*] не вимовляємо в ізоляції (самостійно). Він завжди вживається після м'якого приголосного або [*i̯*], напр., nieś [*ńėś*], wiedza [*v'i̯ėza*].

nieś
wiedza

TPL ZAG3b Nk7
TPL ZAG3b Nk7

ВИМОВА І ПРАВОПИС

У польській мові голосний звук [*e*] **не** пом'якшує попередній приголосний звук. Приголосний, який стоїть перед [*e*], читаємо/вимовляємо твердо: *telefon* [*telefon*], *wesoły* [*vesou̯y*].

У польській мові звук [*e*] не редукується, вимовляємо його чітко.

ПОРІВНЯЙТЕ

Голосний [*e*]	Голосний [*y*]	Голосний [*i*]
TPL ZAG3b Nm1	**TPL ZAG3a Nm1**	**TPL ZAG3c Nm1**

Передня частина язика розташована нижче, ніж під час артикуляції звуків [*i*], [*y*], і далі назад, ніж під час вимови звука [*i*], іноді також [*y*]. Губи плоскі, розтягнуті в боки. Рот відкритий ширше, ніж при [*i*] і [*y*]. Добре видно щілину між зубами.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

Голосний [*e*], попри відмінності, зазвичай рідко становить труднощі для українськомовних осіб.

Однак в українській мові голосний [е] у ненаголошеній позиції зазнає змін, унаслідок яких за звучанням наближається до вимови, подібної до [*y*] або [*i*] ([е^{и}], пр. *мене* – [ме^{и}не́]; [е^{і}], пр. *знаєш* – [зна́йе^{і}ш]). Варто підкреслювати, що в польській мові він завжди вимовляється як звук [е], незалежно від того, наголошений склад чи ні. Зміни, які трапляються в польській мові, — це підвищення або назалізація голосного [*e*], однак вони не потребують спеціального обговорення під час навчання вимови.

Особи, для яких першою є російська мова, часто перед голосним [*e*] вимовляють м'які приголосні в поєднаннях типу <cze>, <le>, <ke>, <ge>, напр *czekolada* [*č'ekolada*], *daleki* [*daĺeќi*], *kelner* [*ќelner*], *mogę* [*moġe*]. На це варто звернути особливу увагу, оскільки при частому повторенні така вимова може ускладнювати комунікацію і є виразним маркером східнослов'янського акценту.

Голосний [*e*]	Голосний [е]
TPL ZAG3b Nm1	**TUKR ZAG3b Nm1**

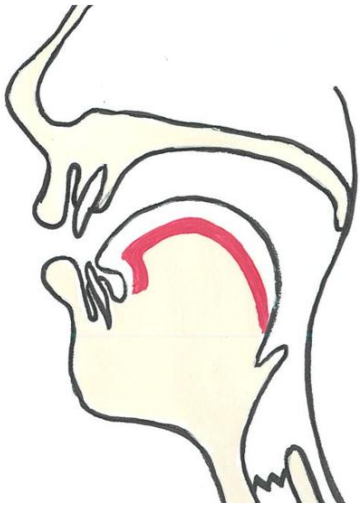

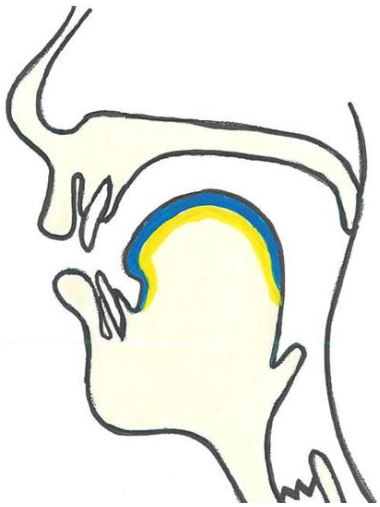

Під час вимови польського голосного звука язик має опускатися трохи нижче, а кінчик язика слід наблизити до нижніх зубів.

ПИТАННЯ 3в. Голосний звук [*i*]

Звук [*i*] (МФА: [i]).
Літери на письмі: Ii.
Друковані літери: <I, i>.

ЗАСАДИ

Голосний звук [*i*]
- передній;
- високий;
- прикритий.

Коли його вимовляємо
- губи плоскі.

Порада: рот прикритий,
середня частина язика піднімається
високо вгору.
Витягаємося вгору!
[*iii*]

TPL ZAG3c Nk1–TPL ZAG3c Nk5

TPL ZAG3c Nm2–TPL ZAG3c Nm5

Послухайте

[*i*]			piła miła		
[*iii*]			bił lubi		
inny im			ładni mali		

Подивіться, як розташовується язик.

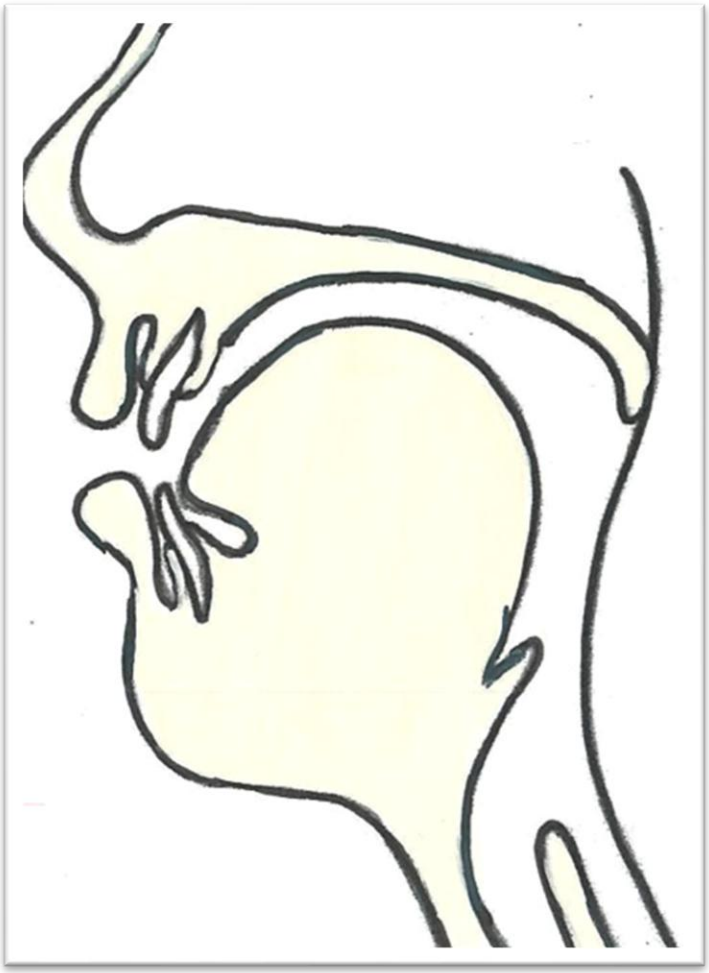

Подивіться, як розташовуються губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[i] – це передній звук Середня частина язика випинається вгору, а кінчик язика висувається вперед і торкається нижніх зубів.	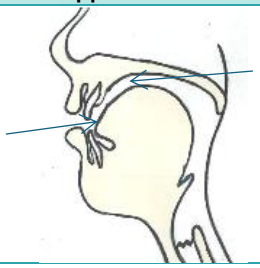
[i] – це високий звук Язик піднімається вгору й випинається до твердого піднебіння. Боки язика торкаються передніх верхніх ясен.	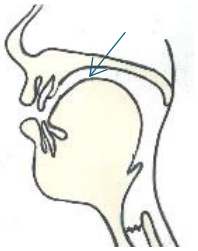
Губи плоскі Губи можуть бути розтягнуті в боки більше, ніж під час вимови звука [e]. Вони також можуть бути нейтральними.	
[i] – це прикритий звук Трохи видно зуби людини, яка говорить. Верхні й нижні зуби не торкаються одне одного.	
[i] – це дзвінкий звук Голосові зв'язки коливаються.	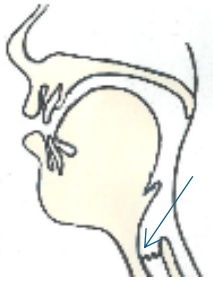
[i] – це ротовий звук М'яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	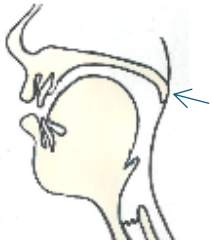

ЗВУК [*i*] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звук [*i*] вживається

- на початку слів, напр., *inny*, *ile*,
- у середині слів, напр., *bił*, *miła*,
- у кінці слів, напр., *lubi*, *mali*.

ВИМОВА І ПРАВОПИС

У польській мові звук [*i*] не редукується, вимовляємо його чітко.

TPL ZAG3c Nm6

1. Після приголосного, перед голосним літера <i> є лише знаком м'якшення, її не вимовляють, напр.: *siadać* [*śadać*], *ziemia* [*źem'i̯a*], *niebo* [*ńebo*].
2. Літера [*i*] завжди пом'якшує попередній приголосний, напр.: *miłość* [*m'i̯uo̯ść*], *winni* [*v'i·ńi*], *tik* [*t'ik*].
3. Після приголосних [*b' / p' / v' / f' / m'*] перед голосними [*a / e / o / u*] звук [*i*] вимовляється як [*i̯*], напр.: *biegać* [*b'i̯egać*], *piesek* [*p'i̯esek*], *wiadomość* [*v'i̯adomość*].
4. Після приголосних [[*ḱ / ǵ / χ́*] перед голосними [*a / e / o / u*], завжди у запозичених словах і часто в питомих, літера [*i*] вимовляється як [*i̯*], напр.: *kiosk* [*ḱi̯osk*], *kiedy* [*ḱi̯edy*], *Giewont* [*ǵi̯evont*], *Hieronim* [*χ́i̯erońim*].
5. Після приголосних [*t' / d' / r'*] перед голосними [*a / e / o / u*] у запозичених словах літера [*i*] також вимовляється як [*i̯*], напр.: *tiara* [*t'i̯ara*], *diadem* [*d'i̯adem*], *radio* [*rad'i̯o*].
6. Після голосних літера <i> теж вимовляється як [*i̯i̯*], напр.: *szyi* [*šyi̯i̯*], *niczyi* [*ńičyi̯i̯*], *moi* [*moi̯i̯*], *boi się* [*boi̯i śe*], *idei* [*ideı̯i̯*], *alei* [*aleı̯i̯*].
7. Останній звук у формі називного відмінка однини прикметників чоловічого роду — це [*y*] або [*i*]. Їх не можна замінювати! Напр.:
   - [*y*]: *piękny*, *ciekawy*, *dobry*, *mały*,
   - [*i*]: *wysoki*, *niski*, *drogi*, *długi* (завжди після k, g), а також напр.: *tani*, *głupi*, *koci*, *psi*, *lwi*.

ПОРІВНЯЙТЕ

Голосний [*i*] **TPL ZAG3c Nm1**	**Голосний [*y*]** **TPL ZAG3a Nm1**	**Голосний [*e*]** **TPL ZAG3b Nm1**

Язик розташований вище, ніж під час вимови звуків [y] та [e], і найбільш висунутий уперед. Кінчик язика торкається нижніх зубів. Губи плоскі, можуть бути ще більш плоскими, ніж при вимові звуків [e], [y]. Вони можуть бути нейтральними або розтягненими, ніби для усмішки, злегка напруженими. Зуби розташовані близько одне до одного.

Складність становить спосіб вимови звука <i>, який з'являється після різних приголосних. Іноді він не вимовляється, бо є лише знаком м'якшення, наприклад, у слові **ciocia**, а іноді вимовляється як *йот* [i̯], наприклад, у словах *biały*, *kiosk*.

Функція літери <i>	**<i> голосний [i]**	**<i> = голосний [i] + пом'якшення**	**<i> пом'якшення**	**<i> = [i̯] + пом'якшення**	**<i> = [i̯i]**
Приклад	*i, ile, Irak, inny, zainteresowany*	*pomidor, niski, piłka, mini*	*ciocia, ziemia, niebo, ciasto*	*radio, kiedy, kiosk, biały*	*szyi, niczyi*
Вимова	**Вимовляємо [i].**	**Вимовляємо [i].**	**Не вимовляємо [i].**	**Вимовляємо [i̯].**	**Вимовляємо [i̯i].**
Правило	**Завжди на початку слова.** **i-le**	**Після приголосного, коли у складі є лише <i>.** **po-mi-dor**	**Коли в складі є <i> + <a, o, e, u> після пом'якшених приголосних: коли <ci, zi, si, dzi, ni> означають [ć / ź / ś / ʒ́ / ń].** **cio-cia**	**Коли після <t, d, k, g, h, ch, b, p, m, w, f, r, l> є <i> + <a, o, e, u>.** **kie-dy**	**Після голосних.** **szy-i**

Якщо не знаємо, що означає [i], ділимо слово на склади.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

Голосний [i] **TPL ZAG3c Nm1**	**Голосний [і]** **TUKR ZG3c Nm1**
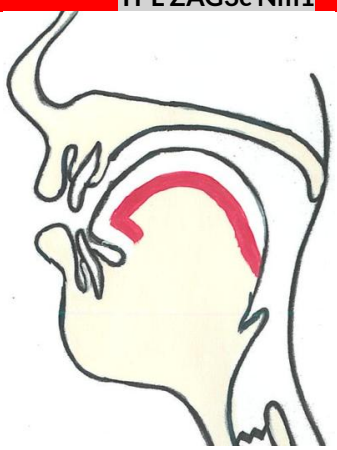	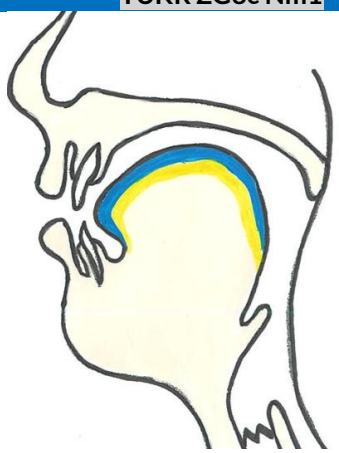

ПИТАННЯ 4

Ooo, kto to?..., або коротка історія звука [o]

ПИТАННЯ 4a. Голосний звук [o]

Звук [o] (МФА: [ɔ]).
Літери на письмі: O, o.
Друковані літери: <O, o>.

ЗАСАДИ

Голосний звук [o]
- задній;
- середній;
- напіввідкритий.

Коли його вимовляємо
- губи заокруглені.

Порада: губи заокруглені, розтулені, трохи висунуті вперед.

TPL ZAG4a Nk1–TPL ZAG4a Nk5

TPL ZAG4a Nm2–TPL ZAG4a Nm5

Послухайте

Подивіться, як розташовується язик.

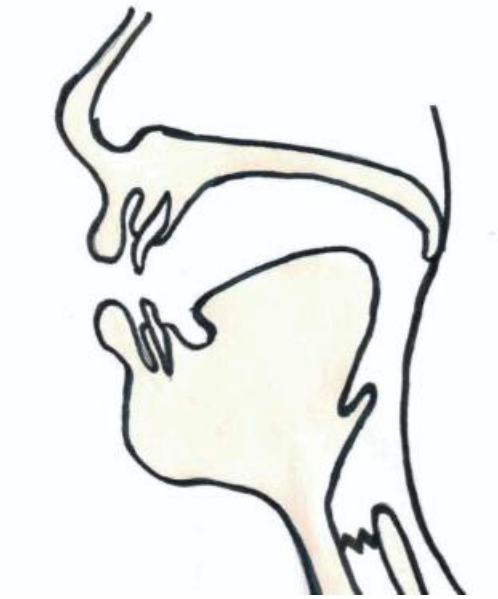

Подивіться, як розташовуються губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[*o*] – це задній звук Язик відсувається назад.	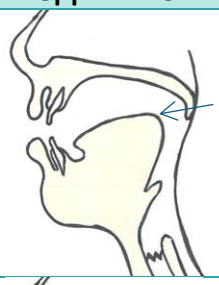
[*o*] – це середній звук Задня частина язика трохи йде вгору. Нижня щелепа опускається.	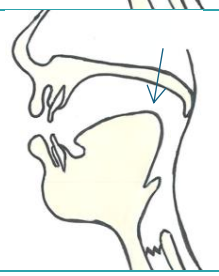
[*o*] – це напіввідкритий звук Нижні зуби віддалені від верхніх, трохи менше, ніж при [а].	
Губи заокруглені Губи висунуті вперед, заокруглені.	
[*o*] – це дзвінкий звук Голосові зв’язки коливаються.	
[*o*] – це ротовий звук М’яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	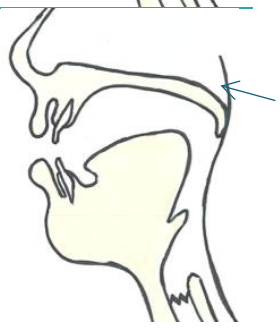

ЗВУК [o] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звук [o] вживається

- на початку слів, напр., *ona*, *obraz*,
- у середині слів, напр., *woda*, *pomoc*,
- у кінці слів, напр., *lato*, *piwo*.

ПОВСЯКДЕННЕ МОВЛЕННЯ

ВАРТО ЗНАТИ! Уживається теж варіант [ö]

Це звук [o] із трохи зміщеною, підвищеною артикуляцією — задній централізований голосний. Звук [ö] не вимовляється ізольовано (самостійно). Він з'являється завжди після м'якого приголосного або [i], напр., jajo [jajö], dziadzio [ʒaʒ́ö].

TPL ZAG4a Nk6
TPL ZAG4a Nm6

ВИМОВА І ПРАВОПИС

У польській мові літеру <o> завжди читаємо як [o] – незалежно від того, чи вона наголошена, чи ненаголошена.

Не можна додавати жодного звука перед [o]: вимова слова *ona* як *[jona], [vona] неправильна.

ПОРІВНЯЙТЕ

Голосний [o]	**Голосний [u]**
TPL ZAG4a Nm1	**TPL ZAG4b Nm1**

Язик відсувається назад і трохи йде вгору, але не так сильно, як під час вимови звука [u]. Губи заокруглені й висунуті вперед, утворюють велике коло. Під час вимови звука [u] вони напружені й утворюють мале коло.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

В українській мові є звук [о]. Порівняйте:

Голосний [o] **TPL ZAG4a Nm1**	**Голосний [о]** **TUKR ZG4a Nm1**
середній задній	середній задній
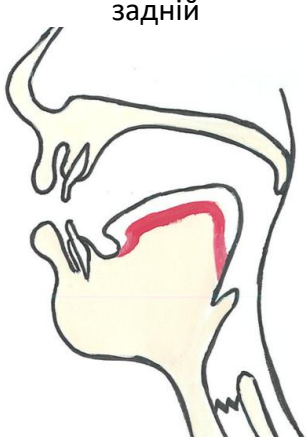	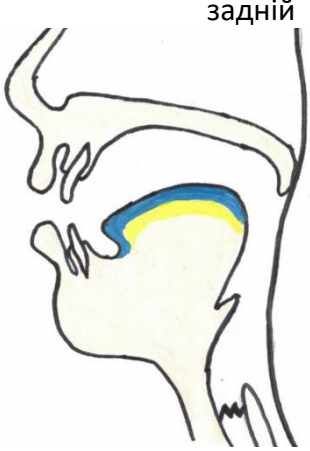

Щоб вимовити польський звук, потрібно ширше відкрити рот. Варто стежити, щоб губи не зближувалися, як під час вимови звуків [$u̯$] lub [v]. Кінчик язика також слід пересунути в бік нижніх зубів. У стандартній українській мові в деяких позиціях звук [о] у вимові наближається до [оʏ], а в діалектах замінюється голосним [у] (відповідником польського звука [u]). Ці явища в польській мові спричиняють помилки типу: *połówka* [$puu̯u̯fka$].

ПИТАННЯ 4b. Голосний звук [*u*]

Звук [*u*] (МФА: [u]).
Літери на письмі: 𝔘, 𝔲.
Друковані літери: <U, u>.

ЗАСАДИ

Голосний звук [*u*]

- задній;
- високий;
- прикритий.

Коли його вимовляємо

- губи сильно заокруглені.

Порада: губи дуже заокруглені, далеко висунуті вперед у «трубочку».

Uuu! Uwaga! Duch!

TPL ZAG4b Nk1–TPL ZAG4b Nk5

TPL ZAG4b Nm1–TPL ZAG4b Nm5

Послухайте

[*u*]			kultura			
			góra			
[*uuu*]			w zamku			
ulica			o jajku			
ósemka			memu			

Подивіться, як розташовується язик.

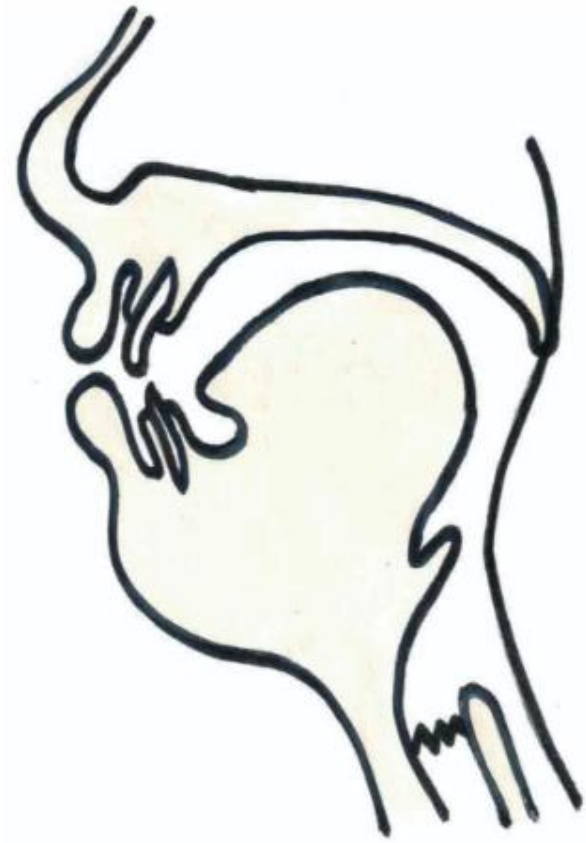

Подивіться, як розташовуються губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[*u*] – це задній звук Язик відсувається назад (дуже сильно рухається назад).	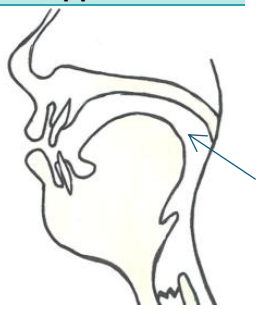
[*u*] – це високий звук Язик піднімається й випинається до м'якого піднебіння (або до м'якого й частково до твердого).	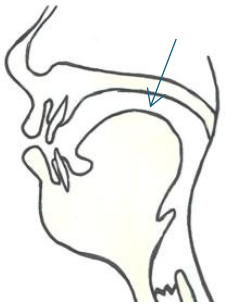
[*u*] – це прикритий звук Кінчик язика рухається в бік нижніх зубів. Між нижніми та верхніми зубами є щілина. **Губи сильно заокруглені й зсунуті разом.** Губи напружені й утворюють мале коло, висунуте вперед.	
[*u*] – це дзвінкий звук Голосові зв'язки коливаються.	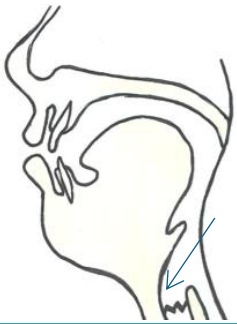
[*u*] – це ротовий звук М'яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	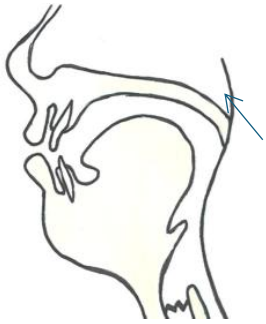

ЗВУК [*u*] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звук [*u*] вживається

- на початку слів, напр., *ulica*, *ósemka*,
- у середині слів, напр., *kultura*, *góra*,
- у кінці слів, напр., *w zamku*, *o jajku*.

ПОВСЯКДЕННЕ МОВЛЕННЯ

ВАРТО ЗНАТИ! Уживається теж варіант [*ü*]

Це звук [*u*] із дещо зміщеною артикуляцією - задній централізований голосний. Звук [ü] не вимовляється ізольовано (самостійно). Він завжди з'являється після м'якого приголосного або [*i̯*], напр., Kasiu [*kaśü*], jubiler [*i̯üb'iler*].

TPL ZAG4b Nk6
TPL ZAG4b Nm6

ВИМОВА І ПРАВОПИС

У польській мові голосний звук [*u*] може бути записаний за допомогою літер <u> або <ó>, обидві літери читаємо так само.

У польській мові звук [*u*] не редукується, вимовляємо його чітко.

ПОРІВНЯЙТЕ

Голосний [*u*]	Голосний [*o*]
TPL ZAG4b Nm1	TPL ZAG4a Nm1

Язик сильно відсувається назад і піднімається вгору. Губи дуже заокруглені й висунуті вперед, утворюють мале коло. Під час вимови звука [о] вони утворюють велике коло.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

В українській мові є подібний звук [у]. Порівняйте:

Голосний [*u*] TPL ZAG4b Nm1	**Голосний [у]** TUKR ZAG4b Nm1
високий задній	високий задній
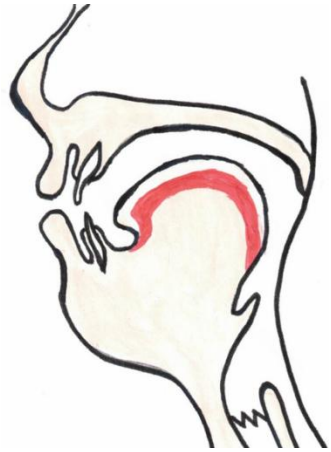	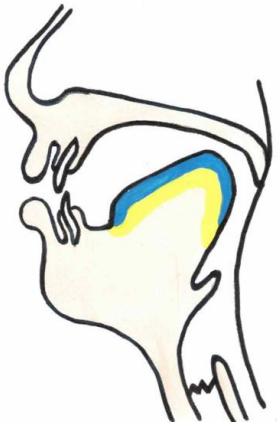
прикритий	прикритий

Щоб вимовити польський звук, варто наблизити язик до нижніх зубів.

Зазвичай вимова цього звука не становить великих труднощів. Проте через різний спосіб запозичення слів із французької мови слова типу *menu* вимовляються в обох мовах по-різному: польською — [*meńi*], а українською — [ме^{и}н’ý]. Якщо трапляється така вимова, це зазвичай пов’язано лише з браком усвідомлення відмінностей, тому достатньо просто пояснити їх.

Іноді поєднання <lu>, <la>, <lo>, <le> тощо вимовляються м’яко, порівняй: *люблю* – [л’убл’ý]. Проблемою зазвичай є не саме вимовляння [*lu*], наприклад, у формах дієслова *lubić*, а радше запам’ятовування й автоматизація твердої вимови приголосного [*l*] у польській мові.

ПИТАННЯ 5

Idę z mężem czy bez męża?, або коротка історія так званих носових голосних звуків

Дифтонги [$e\tilde{u}$], [$o\tilde{u}$] (IPA: [ɔw̃], [ɛw̃]) + [*em / om / en / on*]...

Літери на письмі: ę, ą.

Друковані літери: <ę>, <ą>.

ЗАСАДИ

Т. зв. носові голосні:

- є дифтонгами (щонайменше 2 звуки);
- є ротово-носовими;
- залежать від фонетичного контексту (того, що є в вимові після них).

Коли їх вимовляємо:

- губи змінюються.

Порада: перевірте, що стоїть після <ę>, <ą>. Чуєте? Oni dotkną strunę: ę, ę, ą, ą...

Послухайте

[$e\tilde{u}$]
[$o\tilde{u}$]
język
mąż
idą
mamą
gęś,
wąsik

TPL ZAG5 Nk1–TPL ZAG5 Nk5
TPL ZAG5 Nm1–TPL ZAG5 Nm5

Послухайте

proszę
kawę
wziął
wzięła

TPL ZAG5 Nk6–TPL ZAG5 Nk7
TPL ZAG5 Nm6–TPL ZAG5 Nm7

Послухайте

ząb, zęby
błąd,
błędy
gorączka
zmęczony
bądź,
będzie
dziękuję
pociąg

TPL ZAG5 Nk8–TPL ZAG5 Nk11
TPL ZAG5 Nm8–TPL ZAG5 Nm11

Подивіться, як розташовуються губи.

ФАЗА I **ФАЗА II**

Звук $[o\tilde{u}]$

Звук $[e\tilde{u}]$

Подивіться, як розташовується язик.

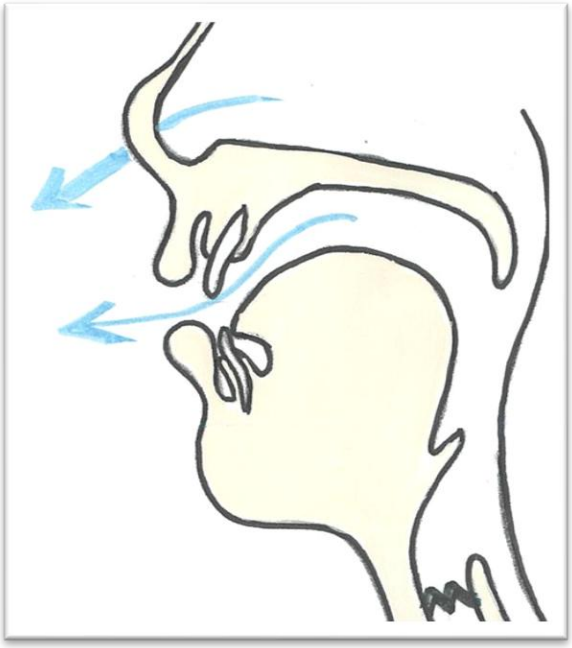

Звук $[e\tilde{u}]$

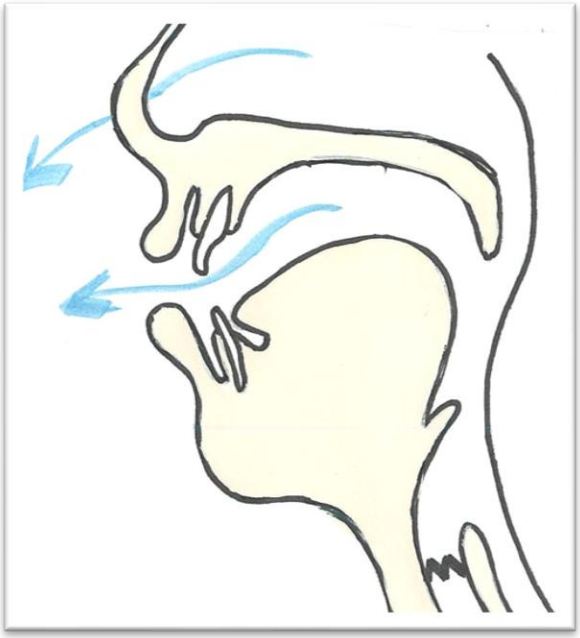

Звук $[o\tilde{u}]$

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ

Т. зв. носові голосні звуки – це дифтонги

Спочатку вимовляються звуки [e] або [o], потім м'яке піднебіння опускається, щоб повітря виходило також через ніс, і залежно від контексту далі вимовляються: [$\tilde{u}$], [$\tilde{\imath}$] або носовий приголосний.

Це т. зв. носові звуки.

Найчастіше артикуляція трифазна:

1. ротова фаза − повітря вилітає через рот,
2. ротово-носова фаза − повітря вилітає через рот і ніс,
3. носова фаза − повітря вилітає передусім через ніс.

[$e\tilde{u}$]

[$o\tilde{u}$]

[e] – це передній, середній звук

Опис звука [e] – див. *Zagadnienie 3b*.

[o] – це задній, середній звук

Опис звука [o] – див. *Zagadnienie 4a*.

Т. зв. носові голосні – це дзвінки звуки

Голосові зв'язки коливаються.

[$e\tilde{u}$]

На початку їх вимови губи вільні, розтулені, потім змикаються.

Можуть трохи заокруглитися, якщо вимовляється звук [$\tilde{u}$].
Можуть змикатися, якщо вимовляється звук [m].

ПОРІВНЯЙТЕ

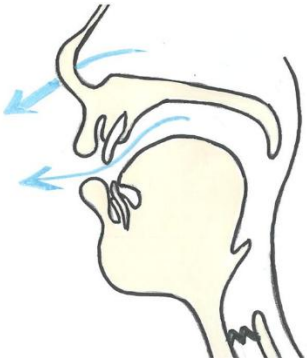

ę [*eũ̯*]
TPL ZAG5 Nm1

ą [*oũ̯*]
TPL ZAG5 Nm2

Порівняйте ротові голосні звуки:

[*e*]

[*o*]

Т. ЗВ. НОСОВІ ГОЛОСНІ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Літери <ą>, <ę> вимовляють у кілька способів. Усе залежить від того, що стоїть після них – пауза чи конкретний звук. Іноді вимовляють лише ротові голосні [*o*], [*e*], а іноді після них вимовляють додатковий звук: [*ũ̯*], [*ĩ̯*], [*m*], [*n*], [*ń*], [*ɲ*], [*ŋ*].

ВИМОВА І ПРАВОПИС

Правила

TPL ZAG5 Nk12- TPL ZAG5 Nk21

1.	<ą>, <ę> + s, z, sz, ż, ś, ź, f, w, ch => [*oũ̯ / eũ̯*] <ą>, <ę> + ś, ź, chi => [*oũ̯ / eũ̯*] lub [*oĩ̯ / eĩ̯*] <ą> у кінці слова перед паузою => [*oũ̯*]	mąż [*moũ̯š*], książka [*kśoũ̯ška*], gęsty [*geũ̯sty*], język [*ieũ̯zyk*], często [*čeũ̯sto*] gęś [*geũ̯ś*] / [*geĩ̯ś*], wąsik [*voũ̯śik*] / [*voĩ̯śik*], obwąchiwać [*obvoũ̯χ'ivać*] / [*obvoĩ̯χ'ivać*] idą [*idoũ̯*], mamą [*mamoũ̯*], białą [*b'ia̯u̯oũ̯*]

2.	<ą>, <ę> + p, b => [*om / em*] <ą>, <ę> + t, d, c, dz => [*on / en*] <ą>, <ę> + cz, dż => [*oṇ / eṇ*] <ą>, <ę> + ć, dź => [*oń / eń*] <ą>, <ę> + k, g => [*oŋ / eŋ*]	ząb [*zomp*], zęby [*zemby*], kąpać [*kompać*], gąbka [*gompka*] piątek [*p'i̯ontek*], będę [*bende*], błędy [*bu̯endy*], idąc [*idonc*], ksiądz [*kśonc*], między [*m'i̯enʒy*] gorączka [*goroṇčka*], zmęczony [*zmeṇčony*], pączek [*poṇček*], tęcza [*teṇča*] [*ṇ*] – це звук, схожий на [*n*], але кінчик язика торкається ясен. pięć [*p'i̯eńć*], chęć [*χeńć*], bądź [*bońć*], będzie [*beńźe*], łabędzie [*u̯abeńźe*] dziękuję [*źeŋku̯ie*], piękna [*p'i̯eŋkna*], pociągi [*poćoŋgi*], pająk [*pa̯ioŋk*], ręka [*reŋka*]
3.	<ę> у кінці слова перед паузою => [*e*] або інколи [*eũ̯*] <ę>, <ą> + ł, li у формах минулого часу => [*e*], [*o*]	proszę [*proše*], nazywam się [*nazyvam śe*], kawę [*kave*] zamknęli [*zamknel'i*], wzięła [*vźeu̯a*], zamknął [*zamknou̯*], wziął [*vźou̯*]

Така вимова природна. Поляки не читають [*oũ̯ / eũ̯*] у словах поза правилом № 1 і, можливо, у словах із [*eũ̯*] у кінці. Така гіперправильна вимова, якщо вона трапляється, свідчить про незнання правил вимови.

ПОЛЬСЬКА І УКРАЇНСЬКА

Українська мова не зберегла носових голосних, вони зазнали процесу деназалізації й перетворилися на інші звуки:

1. <ą> перейшов в [u]: *мудрий* [му́дриї] (pl. mądry) ← *mądrъ, *муж* [муж] (pl. mąż) ←*mążь, *дуб* [dub] (pl. dąb) ←*dąbъ;
2. <ę> перейшов на більшості українських територій в [a]: *п'ять* [пйат'] (pl. pięć) ← *pętь, *порося* [порос'á] (pl. prosię) ←*porsę, *частий* [чáстиї] (pl. częsty) ← *częstъ.

ПИТАННЯ 6

W Łodzi przy alei Włókniarzy..., або коротка історія звука [u̯]

ПИТАННЯ 6a. Голосний звук [u̯]

Голосний [u̯] (МФА: [w]).
Літери на письмі: ł, ł.
Друковані літери:<Ł, ł>.

ЗАСАДИ

łokieć

Звук [u̯]
- фазовий;
- задній;
- відкритий.

Коли його вимовляємо
- губи заокруглені.

Порада: спочатку губи рухаються вперед, заокруглюються, потім швидко розтягуються.

TPL ZAG6a Nk1–TPL ZAG6a Nk6
TPL ZAG6a Nm1–TPL ZAG6a Nm6

Послухайте

[u̯]	ława Łódź	
[u̯ u̯ u̯]	mała myły	
Aua! Wow!	był stół	

Подивіться, як розташовується язик.

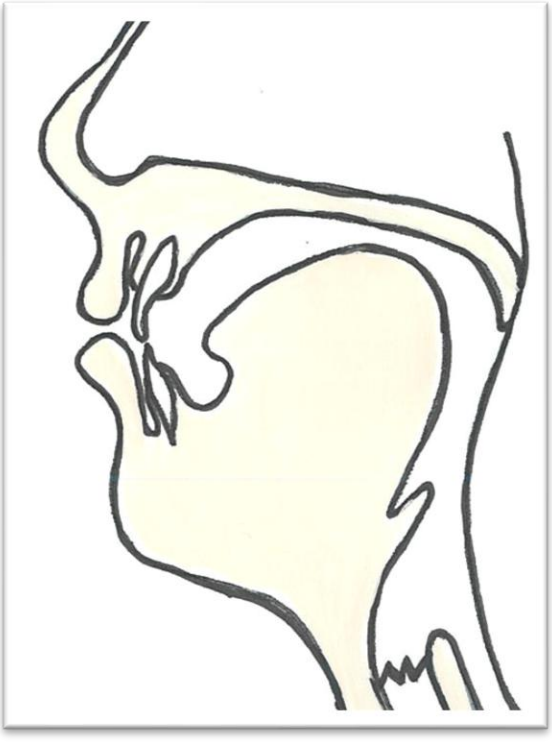

Подивіться, як розташовуються губи.

ФАЗА I

ФАЗА II

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[u̯] – це задній звук Задня частина язика йде вгору до м'якого піднебіння, подібно до голосного [u]. Кінчик язика спрямований униз.	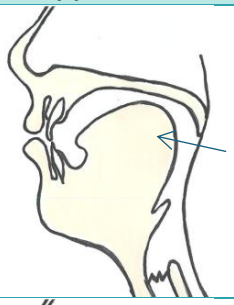
[u̯] – це високий звук Задня частина язика йде вгору.	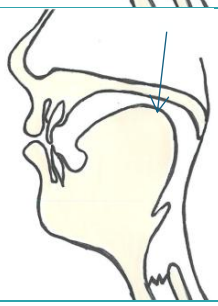
Губи заокруглені На початку губи заокруглені сильніше, ніж під час вимови голосного [u]. Вони також більш висунуті вперед. Зубів не видно.	**ФАЗА I**
[u̯] – це відкритий звук Повітря вільно виходить крізь щілину через рот. Якщо вимовляємо лише звук [u̯], наприкінці видно зуби, оскільки губи розтягуються.	
[u̯] – це фазовий звук Спочатку висуваємо губи вперед, задня частина язика піднімається вгору, на мить кутики губ напружуються, а губи заокруглюються сильніше, після чого ми швидко розтягуємо їх. Це динамічний звук. Якщо вимовляємо лише звук [u̯], наприкінці можна почути [у]. Звук [u̯] неможливо подовжити.	**ФАЗА II**
[u̯] – це твердий звук Середня частина язика не піднімається до твердого піднебіння.	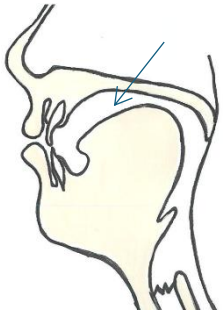

[u̯] – це дзвінкий звук	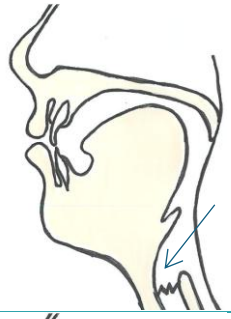
Голосові зв’язки коливаються.	
[u̯] – це ротовий звук	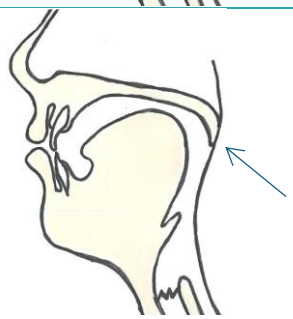
М’яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	

ЗВУК [u̯] У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звук [u̯] вживається

- на початку слів, напр., *ława*, *Łódź*,
- у середині слів, напр., *mała*, *myły*,
- у кінці слів, напр., *był*, *stół*.

Звук [u̯] НЕ вживається

- перед [i] та [i̯] (див. *Вимова і правопис*).

ПОВСЯКДЕННЕ МОВЛЕННЯ

Коли ми говоримо у швидкому темпі, звук [u̯] зникає, наприклад, між двома голосними (*słuchałam* [*su̯uχaam*]) або в кінці слова після глухого приголосного (*szedł* [*šet*]). Це трапляється часто й може вважатися недбалою вимовою.

ВИМОВА І ПРАВОПИС

У польській мові є кілька запозичених слів зі звуком [u̯’] перед [i], напр., *weekend* [*u̯’ikent*], *Windows* [*u̯’indou̯s*], *whisky* [*u̯’isk’i*]. Звук [u̯’] пом’якшений. **TPL ZAG6a Nm7**

У запозичених словах звук [u̯] передаємо літерами <w> або <u>, напр., *auto* [*au̯to*], *Europa* [*eu̯ropa*], wow! [*u̯au̯*].

Поєднання **au**, **eu** в запозичених словах (див. *Zagadnienie 13*) читаємо так само, як у польських: **ał**, **eł**, напр., *sauna* [*sa͡una*], *aula* [*a͡ula*], *neurolog* [*ne͡urolok*], порівняйте: chciałby [*χća͡uby*], *kiełbasa* [*k'i̯e͡ubasa*]. **TPL ZAG6a Nm8**

Слова, запозичені з латини, що закінчуються на -um, читаємо двома способами: *liceum* [*l'iceum / l'ice^{u}um*], *muzeum* [*muzeum / muze^{u}um*]. Схожим чином вимовляємо слова, пов'язані з «наукою», напр., *nauka* [*nauka / na^{u}uka*], *nauczyciel* [*naučyćel / na^{u}učyciel*]. **TPL ZAG6a Nm9**

Склади допомагають читати:

Якщо літери <u> або <ł> стоять у кінці складу, то читаємо [*u̯*]:

sau-na, chciał, far-ma-ceu-ta, kieł-ba-sa.

Якщо літера <u> стоїть на початку складу / є складом, то читаємо [*u*] або [^{u}*u*]:

li-ce-um, mu-ze-um, na-u-ka, na-u-czy-ciel-ka.

У польській мові [*u̯*] є звуком, що не утворює складу, напр., *był* – це один склад, бо у слові є лише один голосний звук [*y*].

ПОРІВНЯЙТЕ

1. Порівняйте звук [*u̯*] зі звуком [*l'*], напр., у словах *były* [*by͡uy*] – *byli* [*byl'i*].

[*l'*] – це пом'якшений приголосний (не є м'яким): кінчик язика та його передня частина торкаються верхніх ясен або ділянки за яснами, а передня (та середня) частина язика торкається передньої частини твердого піднебіння. Це додатковий артикуляційний рух; язик не є ввігнутим.

Звук [*u̯*] **TPL ZAG6a Nm1**	**Звук [*l'*]** **TPL ZAG6a Nm10**
Коли вимовляємо [*u̯*], губи заокруглені йдуть далі вперед, ніж при [*u*].	Коли ми вимовляємо [*l'*], можемо злегка посміхатися. Передня частина язика торкається ясен, а середина язика наближається до твердого піднебіння.

Увага!
У формах минулого часу дуже важливо чітко вимовляти [u̯] та [l’], оскільки їхня наявність у слові вказує на те, хто говорить або про кого йдеться: звук [u̯] — форма нечоловічо-особового роду, звук [l’] — форма чоловічо-особового роду.

Наприклад:

byłyśmy	[*byu̯yśmy*]	**byliśmy**	[*byl’iśmy*]
byłyście	[*byu̯yśće*]	**byliście**	[*byl’iśće*]
były	[*byu̯y*]	**byli**	[*byl’i*]

2. Порівняйте звук [u̯] зі звуком [v], напр., у словах *pełny* [*pełny*] – *pewny* [*pevny*].

Звук [u̯] **TPL ZAG6a Nm1**	**Звук [v]** **TPL ZAG6b Nm1**
Коли вимовляємо [u̯], губи заокруглені йдуть далі вперед, ніж при [u].	Коли вимовляємо [v], нижня губа наближається до верхніх зубів.

У польській мові існує багато слів, які відрізняються звуками [u̯ / v], напр., *pełny* [*peu̯ny*] – *pewny* [*pevny*], тому не можна їх плутати.

Дехто замість польського звука [v], який має відповідник в українській мові, використовує інший український варіант — губо-губний [в]. Така вимова наближається до польського [u̯] або [b], оскільки задіяні обидві губи, що є помилковим.

В українській мові поєднання звуків [au̯], [eu̯] грецького походження зазвичай позначається за допомогою літер <ав, ев> і вимовляється [аў / еў] (відповідник польської вимови [au̯ / eu̯] – ort. <ał, eł>). Слід звернути увагу на слова типу *Europa* чи *auto* – порівняйте укр. *Європа*, *авто*.

3. Порівняйте звук [u̯] зі звуками [v] і [u], напр., у словах *łódka* [u̯utka] – *wódka* [vutka] *udka* [utka].

Звук [u̯] **TPL ZAG6a Nm1**	**Звук [v]** **TPL ZAG6b Nm1**	**Звук [u]** **TPL ZAG4b Nm1**
Коли ми вимовляємо [u̯], губи більш заокруглені, ніж при [u], і висуваються вперед (робимо «трубочку»), напр., ***łódka***. Вони напружені.	Коли ми вимовляємо [v], нижня губа наближається до верхніх зубів, напр., ***wódka***. Тоді видно зуби.	Коли ми вимовляємо [u], губи заокруглені, напр., ***udka***.

Різниця між голосним [u] і звуком [u̯] особливо важлива у вимові слів, де ці звуки стоять поруч, наприклад: *słuchać*, *chłód*. Обидва звуки слід вимовляти чітко.

Увага!
Іноді під час вимови звука [u̯] губи заокруглюються лише трохи, особливо між голосними, напр., *słuchała*. Сильніше заокруглення помітне, коли [u̯] вимовляється ізольовано. Дехто, навпаки, сильно заокруглює губи під час вимови голосного [u] (див. *Zagadnienie 4b*). Важливим є не лише заокруглення губ, а і їх висування вперед під час вимови [u̯], а також позиція язика.
Є багато слів, де невимовлення звука [u̯] змінює значення, напр.: *słucha – sucha*, *łóżko – uszko*, *Łukasz – ukaż*.

Групи приголосних

У польській мові є дуже багато груп приголосних зі звуком [u̯], напр.:

- dł, напр., długo,
- tł, напр., tłum,
- gł, напр., główny,
- kł, напр., kłótnia,
- bł, напр., błąd,
- pł, напр., pływać,
- zł, напр., zły,
- sł, напр., słuchać,
- żł, напр., żłobek,
- szł, напр., szły.

Дуже часто звуки [*v*] і [*u̯*] також поєднуються в групи. Така пара з'являється у словах і прийменникових сполуках:

- *właśnie* [*vu̯aśńe*], Włochy [*vu̯oχy*],
- w Łasku [*vu̯asku*], w Łodzi [*vu̯oʒi*].

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

В українській мові є схожий звук [ў]. Порівняйте:

Звук [*u̯*] **TPL ZAG6a Nm1**	**Звук [ў]** **TUKR ZAG6a Nm1**
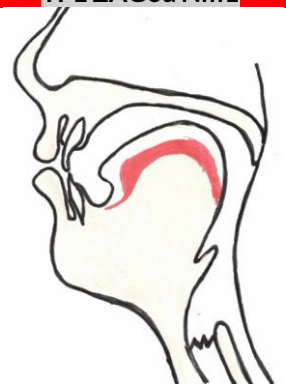	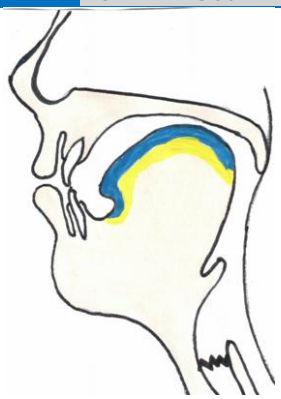
I ФАЗА Коли вимовляємо [*u̯*] у першій фазі, губи заокруглені і йдуть далі вперед, ніж при [*u*].	**I ФАЗА** Губи висуваються вперед і зближуються одна до одної, але не змикаються. Не є напруженими.

Український звук [ў] – це звук між [*v*] і [*u*].

Щоб вимовити польський звук [*u̯*], потрібно сильно заокруглити губи й висунути їх уперед, більше, ніж під час вимови звука [u], а кінчик язика слід опустити вниз. Інакше реалізація звука [ў] звучить подібно до [v].

Порівняйте:

pl. chodził – ukr. ходив - ходи[ў]
pl. robił – ukr. робив - роби[ў]
pl. czytał – ukr. читав - чита[ў]
pl. pisał – ukr. писав - писа[ў]
pl. śpiewał – ukr. співав - співа[ў]
pl. żółty – ukr. жовтий - жо[ў]тий
pl. północ – ukr. північ - пі[ў]ніч
pl. półtora – ukr. півтора - пі[ў]тора

ПИТАННЯ 6б. Голосний звук [ʋ]

Звук [ʋ] (МФА: [ʋ]).
Літери на письмі: Ww, Ww.
Друковані літери: <W, w>.

ЗАСАДИ

Приголосний звук [ʋ]
- губо-зубний;
- щілинний.

Коли його вимовляємо
- губи плоскі.

Порада: наблизьте нижню губу до верхніх зубів, вимовляйте [ʋ], доки не почуєте легку вібрацію, а нижня губа не почне лоскотати.

TPL ZAG6b Nk1–TPL ZAG6b Nk4
TPL ZAG6b Nm1–TPL ZAG6b Nm4

TPL ZAG6b Nk5–TPL ZAG6b Nk7
TPL ZAG6b Nm5–TPL ZAG6b Nm7

Послухайте

[ʋ]
[ʋʋʋ]
woda
Warszawa
prawy
gotować

Послухайте

[f]
[fff]
Kraków
ława

Подивіться, як розташовується язик.

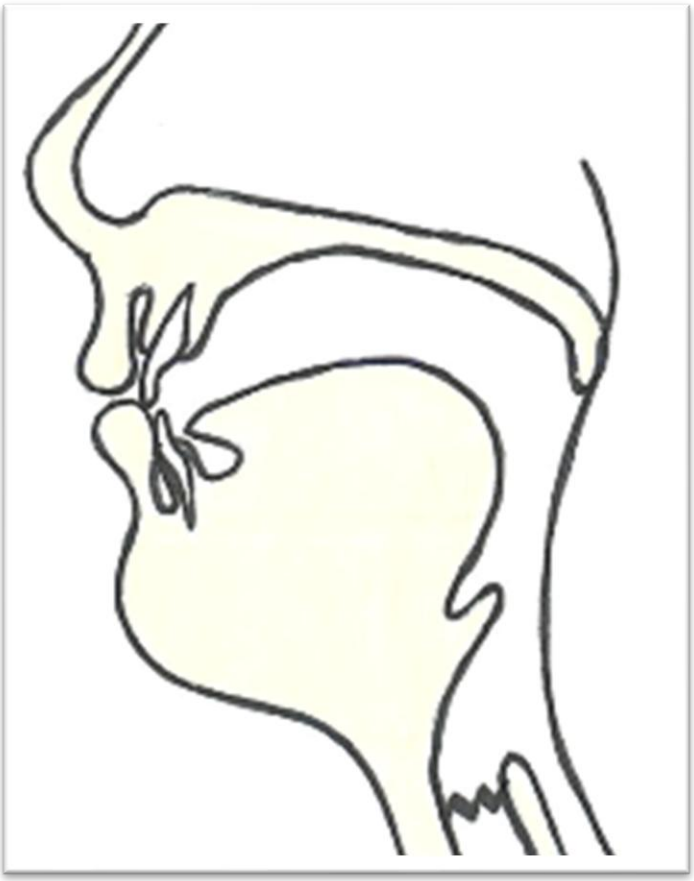

Подивіться, як розташовуються губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[ʋ] – це губо-зубний звук	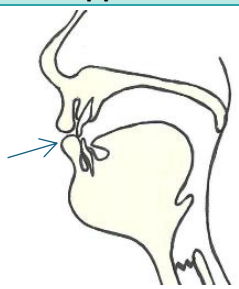
Нижня губа наближається до верхніх зубів, торкається їх. Коли ми говоримо, видно верхні зуби. Плоский язик розташований низько, але не лежить так, як під час вимови голосного [a].	
[ʋ] – це щілинний звук	
Нижня губа наближається до верхніх зубів, утворюючи щілину, крізь яку виходить повітря.	
Губи плоскі	
Губи легко розтягнені або нейтральні.	
[ʋ] – це дзвінкий звук	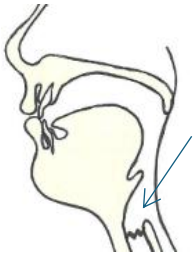
Голосові зв’язки коливаються.	
[ʋ] – це ротовий звук	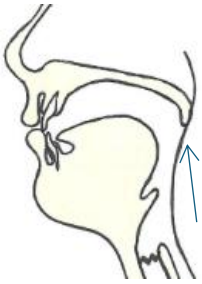
М’яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	
[ʋ] – це твердий звук	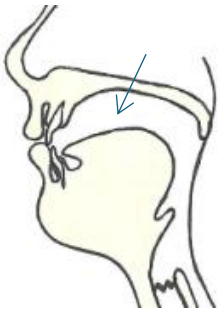
Середня частина язика не піднімається до твердого піднебіння.	

ЗВУК [v] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звук [v] вживається
- на початку слів, напр., *woda*, *Warszawa*,
- у середині слів, напр., *prawy*, *gotować*.

Звук [v] НЕ вживається
- у кінці слів перед паузою і перед глухими приголосними, у такому випадку він переходить у [f], напр., *Kraków* [krakuf], *ławka* [ɰafka],
- перед [i] та [i̯], у такому випадку функціонує звук [v'], напр. *wiza* [v'iza], *wiek* [v'i̯ek].

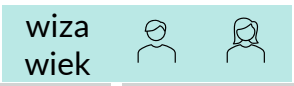

TPL ZAG6b Nk8, **TPL ZAG6b Nm8**

ВИМОВА І ПРАВОПИС

У кінці слова перед паузою або перед глухим приголосним звук [v] оглушується і переходить у [f], напр., *Wrocław* [vrocɰaf], *wtorek* [ftorek].

Після глухого приголосного він теж може перейти у звук [f], напр., *twój* [tfui̯]. Така вимова трапляється частіше, але в регіонах Польщі типовою є також вимова [tvui̯].
TPL ZAG6b Nm9

ПОРІВНЯЙТЕ

Порівняйте звук [v] зі звуком [v'] (див. *Zagadnienie 11*), напр., у словах *was* [vas] – *wilk* [v'ilk] – *wie* [v'i̯e]. **TPL ZAG6b Nm10**

[v'] – це пом'якшений приголосний звук (не м'який), щілинний, губо-зубний, дзвінкий, ротовий. Уживається завжди перед [i] та [i̯], напр., wino [v'ino], wiadomość [v'i̯adomość].

Звук [v] **TPL ZAG6b Nm1**	**Звук [v']** **TPL ZAG6b Nm11**

Під час вимови звука [v] язик розташований низько, а при вимові звука [v'] вигинається до твердого піднебіння.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

Український звук [в] (відповідник польського [*v*] – орфограф. <w>) реалізується двома способами: як губо-зубний приголосний (як у польській мові) або як губо-губний приголосний, що наближає його до польського звука [*b*]. У такій ситуації слід звернути увагу на необхідність наближення нижньої губи до верхніх зубів. Цей рух знайомий в українській мові, адже саме так реалізується звук [ф] (еквівалент польського [*f*] — орф. <f>).

Губо-зубний приголосний [*v*] **TPL ZAG6b Nm1**	**Губо-губний приголосний [в]** **TUKR ZAG6b Nm1**
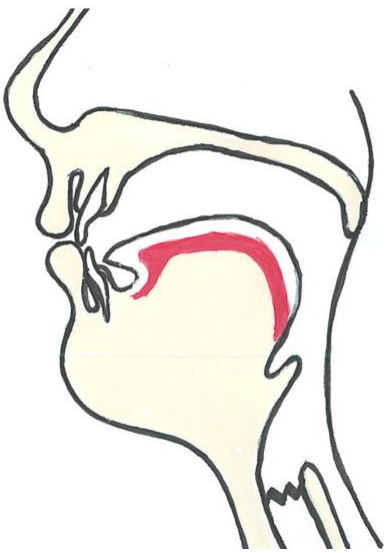	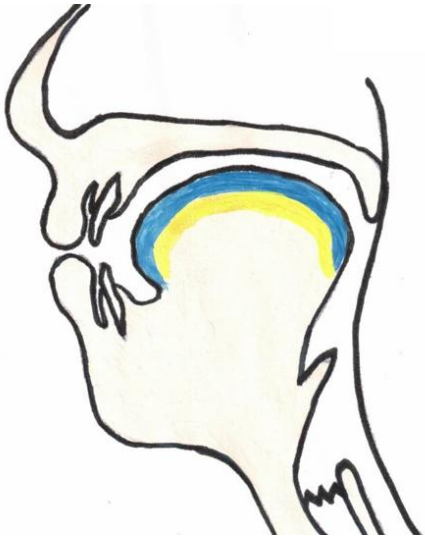

У стандартній українській мові звук [в] ніколи не оглушується (у жодній позиції) — він завжди дзвінкий. Унаслідок впливу українського правопису або вимови часто спостерігається помилкова дзвінка вимова у словах польської мови, у яких звук [*v*] має оглушуватися до [*f*]. Порівняйте:

pl. *wczoraj* [*fčoraį*] – ukr. *вчора* [ўчóра]
pl. *wtorek* [*ftorek*] – ukr. *вівторок* [в'іўтóрок]
pl. *ćwiczenie* – [*ćfʲičeńe*] – ukr. *чверть* [чверт']
pl. *Kraków* – [*krakuf*] – ukr. *Краків* [крáк'іў]
pl. *twój* [*tfuį*] – ukr. *твій* [тв'ій]

ПИТАННЯ 7

Lody karmelowe z polewą czekoladową..., або коротка історія звука [l]

Звук [l] (МФА: [l]).
Літери на письмі: ℒ, ł.
Друковані літери: <L, l>.

ЗАСАДИ

Приголосний звук [l]

- передньоязиково-ясенний;
- бічний.

Коли його вимовляємо

- губи нейтральні.

Порада: широкий язик іде до верхніх ясен.

TPL ZAG7 Nk1–TPL ZAG7 Nk5

TPL ZAG7 Nm1–TPL ZAG7 Nm5

Послухайте

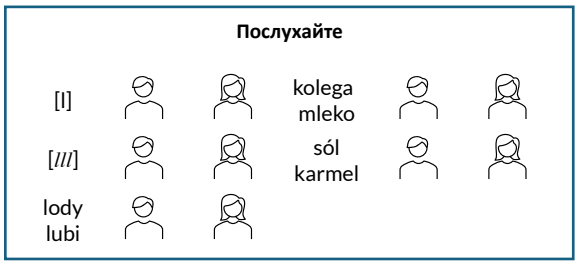

Подивіться, як розміщується язик.

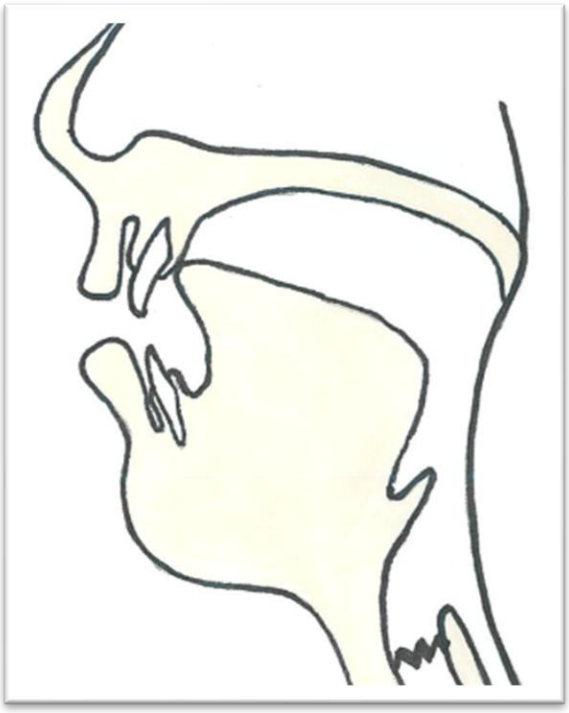

або

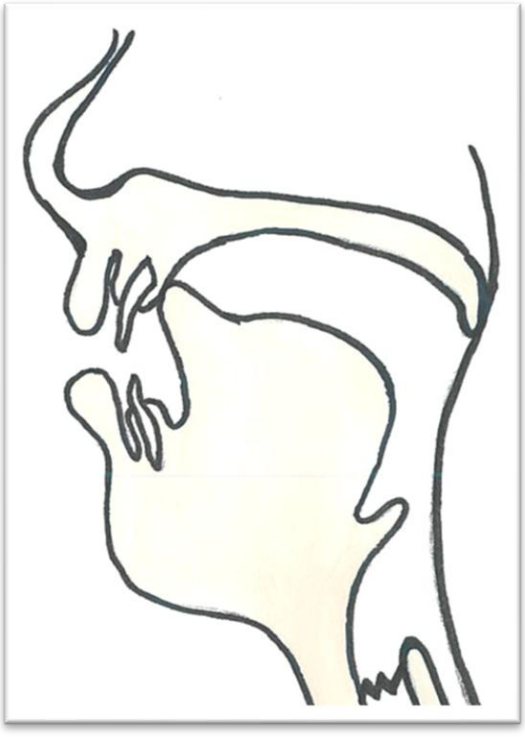

Подивіться, як розташовуються язик і губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[l] - це передньоязиково-ясенний звук	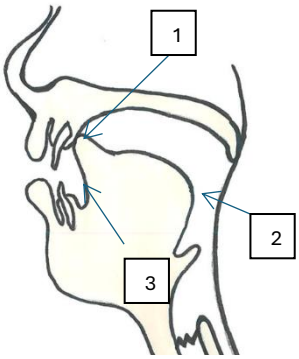
Кінчик язика торкається верхніх ясен або місця одразу за ними (іноді — за зубами). Іноді язик підіймається й трохи загинається назад. Язик розташований низько і має дещо ввігнуту форму. Боки передньої частини язика торкаються передніх зубів і ясен.	
[l] – це бічний звук	
Повітря зазвичай виходить через рот з обох боків, іноді лише з одного (правого або лівого) боку. Щілина утворюється між боками язика і зубами/яснами.	
[l] - це ретрофлексний звук	
Це означає, що: 1) кінчик язика піднімається вгору й торкається ясен, може трохи вигинатися назад, 2) задня частина язика трохи відсувається назад, 3) під язиком є простір.	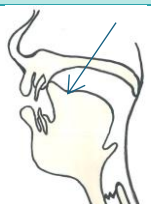 **або** 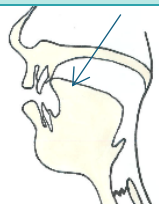
[l] – це дзвінкий звук	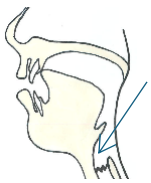
Голосові зв’язки коливаються.	
[l] – це ротовий звук	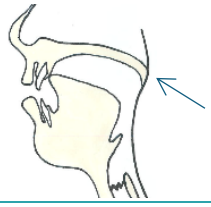
М’яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	
[l] – це твердий звук	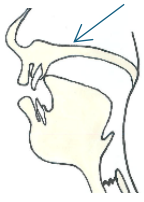
Середня частина язика не піднімається до твердого піднебіння.	

Губи нейтральні
Рот трохи розтулений.

ЗВУК [*l*] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звук [*l*] вживається
- на початку слів, напр., *lody*, *lubi*,
- у середині слів, напр., *kolega*, *mleko*,
- у кінці слів, напр., *sól*, *karmel*.

Звук [*l*] НЕ вживається

- перед [*y*],
- перед [*i*] та [*i̯*], у цьому випадку завжди чуємо звук [*l'*], напр., *maliny*, *oliwa*.

lis, maliny soli

TPL ZAG7 Nm6

Ми можемо вимовляти його довго (так само, як голосні). Коли ми вимовляємо [*l*] один раз, язик спочатку торкається верхніх ясен, а потім відривається від них. Нижня щелепа не повинна опускатися.

ПОВСЯКДЕННЕ МОВЛЕННЯ

Коли ми розмовляємо швидко або неточно, звук [*l*] частково втрачає дзвінкість або зникає, напр., *Pomyśl* [*pomyśl*], [*pomyś*]. Це трапляється часто і вважається помилкою.

ПОРІВНЯЙТЕ

Порівняйте звук [*l*] зі звуком [*l'*], напр., у словах *las* [*las*] – *lis* [*l'is*] – *liana* [*l'i̯ana*].
TPL ZAG7 Nm7

[*l'*] – це пом'якшений приголосний (не м'який): кінчик та передня частина язика торкаються верхніх ясен або місця за яснами, тоді як передня (і середня) частина язика наближається до передньої частини твердого піднебіння — це додатковий артикуляційний рух; язик не є ввігнутим.

Звук [*l*] TPL ZAG7 Nm1	Звук [*l’*] TPL ZAG7 Nm8
	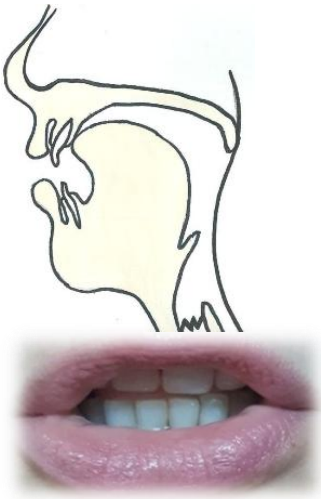

Обидва звуки вимовляються з дотиком кінчика язика до ясен. Під час вимови звука [*l’*] передня та середня частини язика також торкаються твердого піднебіння, оскільки язик випинається.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

В українській мові є приголосні [л] і [л’]. Порівняйте:

Приголосний [*l*] TPL ZAG7 Nm1	Приголосний [л] TUKR ZAG7a Nm1	Приголосний [л’] TUKR ZAG7b Nm1
передньоязиково-ясенний (ретрофлексійний)	передньоязиково-зубний	передньоязиково-ясенний
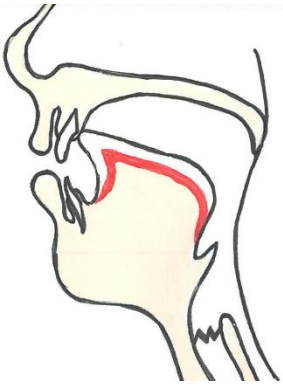	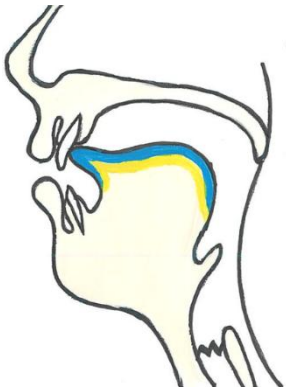	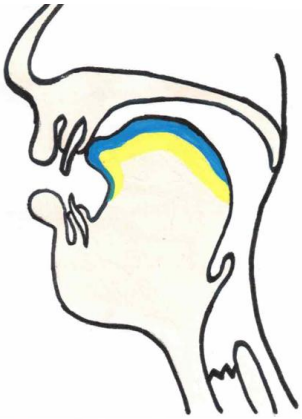

Під час вимови польського звука кінчиком язика потрібно торкатися ясен, а не зубів, а боками язика варто торкатися верхніх передніх зубів. Кінчик язика може також трохи вигинатися назад або пересуватися до краю ясен, ближче до твердого піднебіння. Задня й середня частини язика не піднімаються.

ПИТАННЯ 8

Opowieści dziwnej treści ...,

або коротка історія звуків [ś / ź / ć / ʒ́]

Звуки [ś / ź / ć / ʒ́] (IPA: [ɕ / ʑ / t͡ɕ / d͡ʑ]).

Літери на письмі: Si, Ś, si, ś, Zi, Ź, zi, ź, Ci, Ć, ci, ć, Dzi, Dź, dzi, dź.

Друковані літери: <Si, si>=<Ś, ś>, <Zi, zi>=<Ź, ź>, <Ci, ci>=<Ć, ć>, <Dzi, dzi>=<Dź, dź>.

ЗАСАДИ

Звуки [ś / ź / ć / ʒ́]

- середньоязикові,
- м'які.

Коли їх вимовляємо

- губи висунуті вперед.

Порада: губи висунуті вперед, трохи заокруглені, язик вигинається („котяча спинка").

Послухайте

[ś]		
[ź]		
[ć]		
[ʒ́]		
[śśś]		
[źźź]		

Послухайте

środa siebie			mieć odpowiedź		
osiem kwaśny			zima źle		
noś dowieź			groźny łazienka		
ciebie ćwierć			dzień dźwięk		
kwiecień macie			rodzina o wodzie		

TPL ZAG8 Nk1–TPL ZAG8 Nk18

TPL ZAG8 Nm1–TPL ZAG8 Nm18

Подивіться, як розташований язик: [ś].

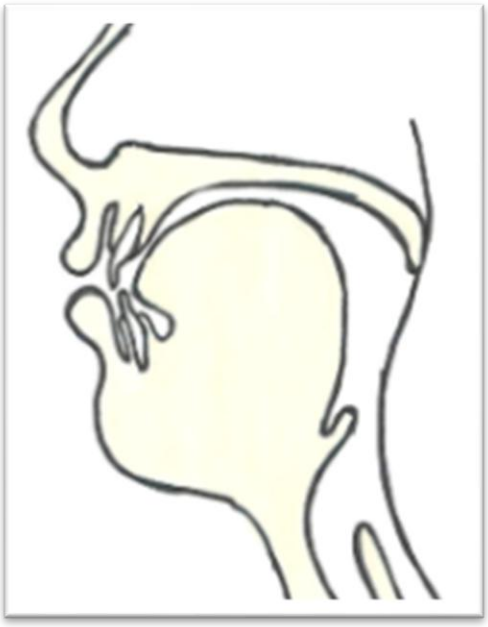

Подивіться, як розташований язик: [ʒ́].

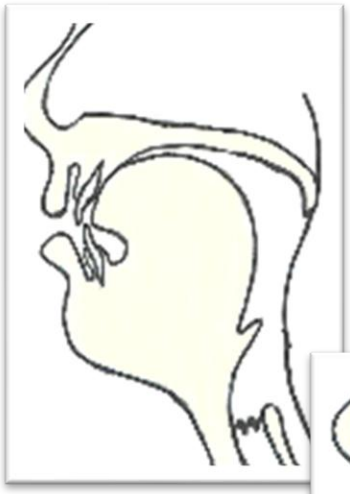

Перша фаза

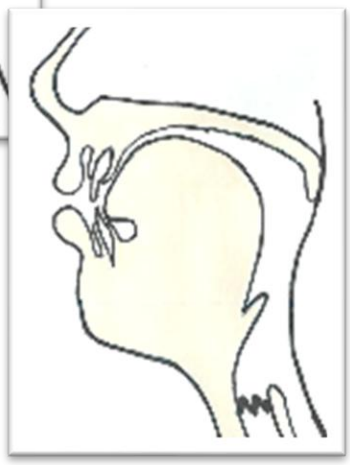

Друга фаза

Подивіться, як розташовуються губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[ś], [ź], [ć], [ʒ́] – це середньоязикові звуки	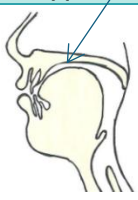 [ś]
Середня частина язика наближається до передньої частини твердого піднебіння ([ś], [ź]) або торкається передньої частини твердого піднебіння ([ć], [ʒ́]), язик напружений.	
[ś], [ź], [ć], [ʒ́] – це м'які звуки	
Середня частина язика піднімається до твердого піднебіння.	
[ś], [ź] – це щілинні звуки	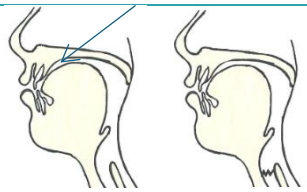
Щілина утворюється між серединою язика та передньою частиною твердого піднебіння.	

	[ś] [ź]
[ć], [ʒ́] – це зімкнено-щілинні звуки 1. Спочатку середня частина язика торкається передньої частини твердого піднебіння. 2. Потім відривається й утворюється щілина, схожа на ту, яка з'являється при вимові звуків [ś], [ź] – середня частина язика наближається до передньої частини твердого піднебіння.	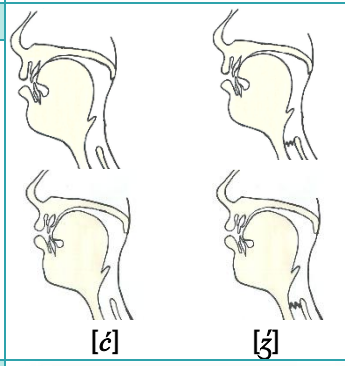 [ć] [ʒ́]
Губи висунуті вперед ([ś], [ź], [ć], [ʒ́]) Губи висунуті вперед, трохи розтулені, а кутики вуст напружені.	
[ś], [ź], [ć], [ʒ́] – це ротові звуки М'яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	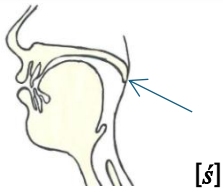 [ś]
[ź], [ʒ́] – це дзвінкі звуки Голосові зв'язки коливаються.	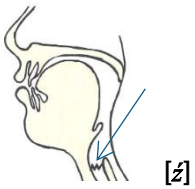 [ź]
[ś], [ć] – це глухі звуки Голосові зв'язки не коливаються.	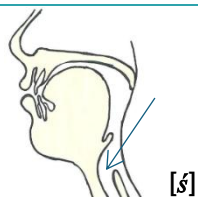 [ś]

ЗВУКИ [ś / ź / ć / ʒ́] В ПОЛЬСКІЙ МОВІ

Звуки [ś], [ć] вживаються
- на початку слів, напр., *siebie* [*śeb'ie*], *środa* [*środa*], *ciebie* [*ćeb'ie*], *ćwierć* [*ćf'ierć*],
- у середині слів, напр., *osiem* [*ośem*], *kwiecień* [*kf'iećeń*],
- у кінці слів, напр., *noś* [*noś*], *mieć* [*m'ieć*].

Звуки [ź], [ʒ́] вживаються
- на початку слів, напр., *źle* [*źle*], *zima* [*źima*], *dźwięk* [*ʒ́v'ieŋk*], *dzień* [*ʒ́eń*].
- у середині слів, напр., *łazienka* [*ɰaźenka*], *rodzina* [*roʒ́ina*].

Звуки [ź], [ʒ́] НЕ вживаються
- у кінці слів, напр., *zawieź* [*zav'ieś*], *odpowiedź* [*otpov'ieć*].

У цій позиції вони оглушуються. Замість звука [ź] з'являється [ś], а замість звука [ʒ́] з'являється [ć].

[ś], [ź] - це довгі (тривалі) звуки

Можемо їх вимовляти довго (як голосні).

ВИМОВА І ПРАВОПИС

Літери <ś>, <ź> у кінці слова перед паузою читаємо як [ś], напр., *wieś* [*v'ʲeś*], *dowieź* [*dov'ʲeś*].

Літери <ć>, <dź> у кінці слова перед паузою читаємо як [ć], напр., *mieć* [*m'ʲeć*], *odpowiedź* [*otpov'ʲeć*].

На початку і в кінці слова інколи пишемо <ś>, <ź>, <ć>, <dź>, а інколи - <si>, <zi>, <ci>, <dzi>. Читаємо однаково, напр., *siła* [*ś̑iu̯a*] – *środa* [*środa*], *mamusia* [*mamuśa*] – *uśmiech* [*uśm'ʲeχ*], *ziemia* [*źem'ʲa*] – *źródło* [*źrudu̯o*], *jezioro* [*ʲeźoro*] – *październik* [*paźʒerńik*].

Літери <si>, <zi>, <ci>, <dzi> у кінці слова – це сполучення приголосного [ś], [ź], [ć], [ʒ́] з голосним [i], напр. [śi], [źi], [ći], [ʒ́i]: *kosi* [*kośi*], *koci* [*koći*], *buzi* [*buźi*], *budzi* [*buʒ́i*].

Порівняйте: *noś* [*noś*] – *nosi* [*nośi*], *brać* [*brać*] – *braci* [*braći*]. **TPL ZAG8 Nm19**

Іноді в запозичених словах сполучення <si>, <zi>, <ci> означають пом'якшені звуки [*s'i*], [*z'i*], [*c'i*], напр., *sinus* [*s'inus*], *Zanzibar* [*zanz'ibar*], *circa* [*c'irka*]. Пом'якшені приголосні також уживаються у сполученнях <sj>, <zj>,<cj> у словах типу *racja* [*rac'ʲa*], *pasja* [*pas'ʲa*], *korozja* [*koroz'ʲa*].
Порівняйте: *si* [*s'i*] – *sinus* [*s'inus*], *sj* [*s'ʲ*] – *pasja* [*pas'ʲa*]. **TPL ZAG8 Nm20**

Ці приголосні в польській мові є дуже рідкісними й нетиповими для питомих слів. Важливо відрізняти їх від характерних польських м'яких приголосних [ś], [ź], [ć], [ʒ́], які дуже часто трапляються в польських словах.

Порівняйте: *ci* [ć] – *cis* [*ćis*] (roślina) / *ci* [*c'i*] – *cis* [*c'is*] (звук у музиці). **TPL ZAG8 Nm21**

ГРУПИ ПРИГОЛОСНИХ

У польській мові є багато слів, у яких поруч стоять два з цих приголосних: [ś], [ź], [ć], [ʒ́], np. *ściana* [*śćana*], *liście* [*l'iśće*], *radość* [*radość*], *źdźbło* [*źʒ́bu̯o*], *jeździć* [*ʲeźʒ́ić*].

Іноді у вимові відбуваються уподібнення, і приголосні, що стоять поруч, стають подібними або навіть однаковими, напр., *chodźcie* [*χoćće*], *wyjdźcie* [*vyʲćće*].

Є також багато слів, у яких інші приголосні поєднуються в групи з приголосними [ś], [ź], [ć], [ʒ́], напр., kś: *książka* [*kśoũ̯ška*], śm: *śmietana* [*śm'ʲetana*], źn: *późno* [*puźno*], ćm: *ćma* [*ćma*], rdź: *bardziej* [*barʒ́ei̯*].

Багато приголосних [š], [ž], [č], [ǯ] oraz [ś], [ź], [ć], [ʒ́] є в числівниках, тому варто тренувати їх вимову, напр., *sześć* [*šešć*], *dziewięćdziesiąt* [*ʒ́ev'ʲeńʒ́eśont*], *czterdzieści* [*čterʒ́eści*].

Є також інші слова, у яких цих приголосних багато, напр., *nieść* [*ńešć*], *szczęście* [*ščeũ̯śće*] / [*ščeĩ̯̯śće*], *przyszłość* [*pšyšu̯ość*], *przyjaźń* [*pšyi̯aśń*]. **TPL ZAG8 Nm22**

ПОРІВНЯЙТЕ

Звук [ś]	Звук [ź]	Звук [ć]	Звук [ʒ́]
TPL ZAG8 Nm1	TPL ZAG8 Nm2	TPL ZAG8 Nm3	TPL ZAG8 Nm4

Передня частина язика за нижніми зубами, а середина випинається і йде вгору. Губи трохи заокруглені й висуваються вперед, рот відкритий, видно зуби. Губи напружуються, а кутики вуст можуть стискатися.

[ś], [ź]	[ć], [ʒ́]	[ʃ́], [ʒ́]	[č], [ǯ]
TPL ZAG8 Nm1 TPL ZAG8 Nm2	TPL ZAG8 Nm3 TPL ZAG8 Nm4	TPL ZAG9 Nm1 TPL ZAG9 Nm2	TPL ZAG9 Nm3 TPL ZAG9 Nm4

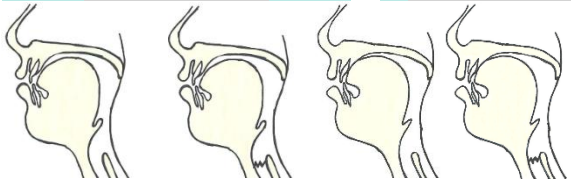
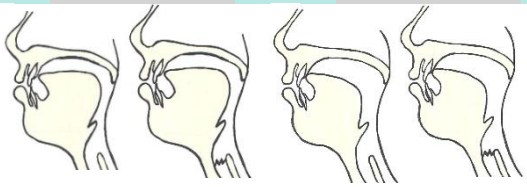

середньоязикові
губи висунуті вперед, кутики вуст можуть напружуватися

передньоязиково-ясенні, ретрофлексійні
губи заокруглені, висунуті вперед, напружені

Коли ми вимовляємо звуки [ś], [ź], [ć], [ʒ́], середина язика йде вгору й випинається (наближається до піднебіння або торкається його і швидко відривається). Губи висуваються вперед.
Під час вимови звуків [ʃ́], [ʒ́], [č], [ǯ] слід заокруглювати губи, а кінчик язика наближати до ясен ([ʃ́], [ʒ́]) або торкатися їх ([č], [ǯ]) і швидко відривати. Язик при цьому плоский або трохи ввігнутий.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

Більшість українських приголосних — це тверді приголосні (губні, шиплячі, задньоязикові та гортанний). В українській мові немає м'яких приголосних, що передавалися б відповідниками літер <ś>, <ź>, <ć>, <dź>.

ПИТАННЯ 9

Paczka tęczowych żelków...,

або коротка історія звуків [š], [ž], [č], [ǯ]

Звуки [š], [ž], [č], [ǯ] (IPA: [ʂ / ʐ / t͡ʂ / d͡ʐ]).
Літери на письмі: Sz, sz, Ż, ż, Rz, rz, Cz, cz, Dż, dż.
Друковані літери: <Sz, sz>, <Rz, rz>, <Ż, ż>, <Cz, cz>, <Dż, dż>.

ЗАСАДИ

Приголосні [š], [ž], [č], [ǯ]
- передньоязиково-ясенні.

Коли їх вимовляємо
- губи заокруглені.

Порада: губи округлені, висунуті вперед, широкий язик іде до верхніх ясен.

TPL ZAG9 Nk1–TPL ZAG9 Nk13
TPL ZAG9 Nm1–TPL ZAG9 Nm13

Posłuchaj

[š]		
[ž]		
[č]		
[ǯ]		
[šššš]		
[žžžž]		

Posłuchaj

szafa kasza masz przepraszam		
lekarz talerz		
czy oczy mecz brydż		
rzeka plaża morze		
dżem brydżowy		

Подивіться, як розташовується язик: [š].

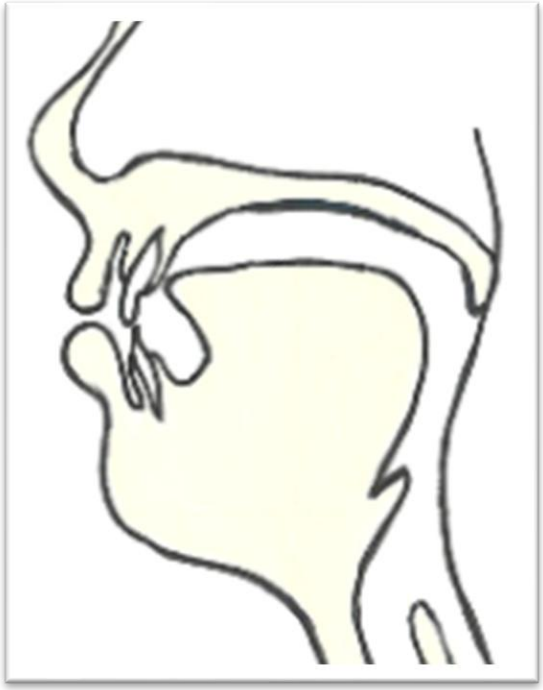

Подивіться, як розташовується язик: [ǯ].

I фаза

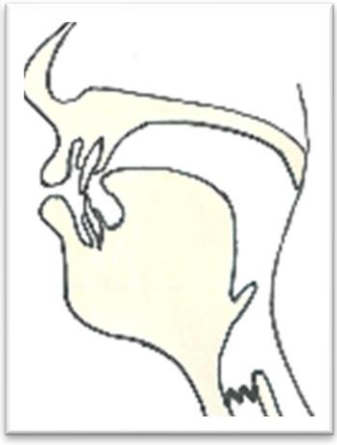

II фаза

Язик може бути плоский або вигинатися назад. Порівняйте дві версії звука [ž].

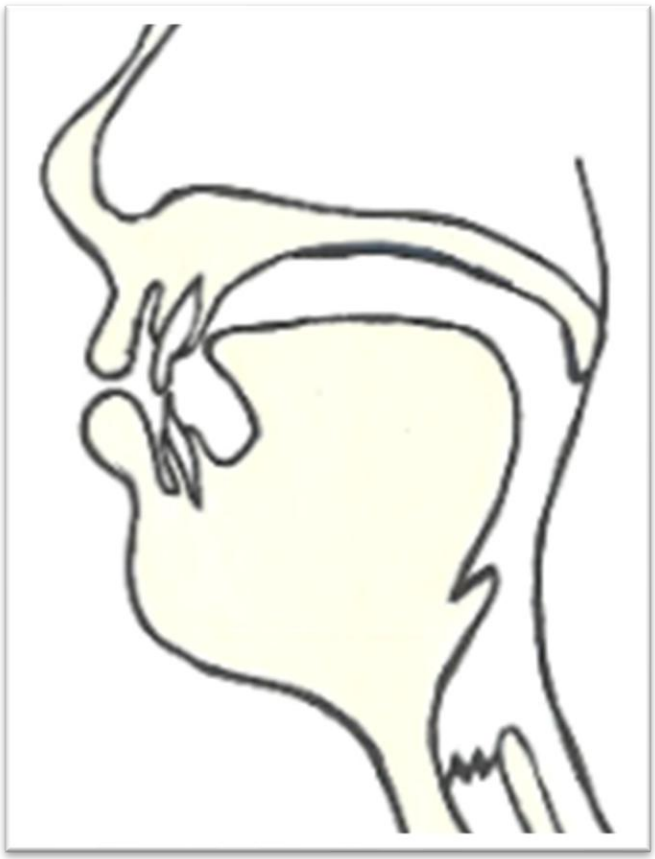

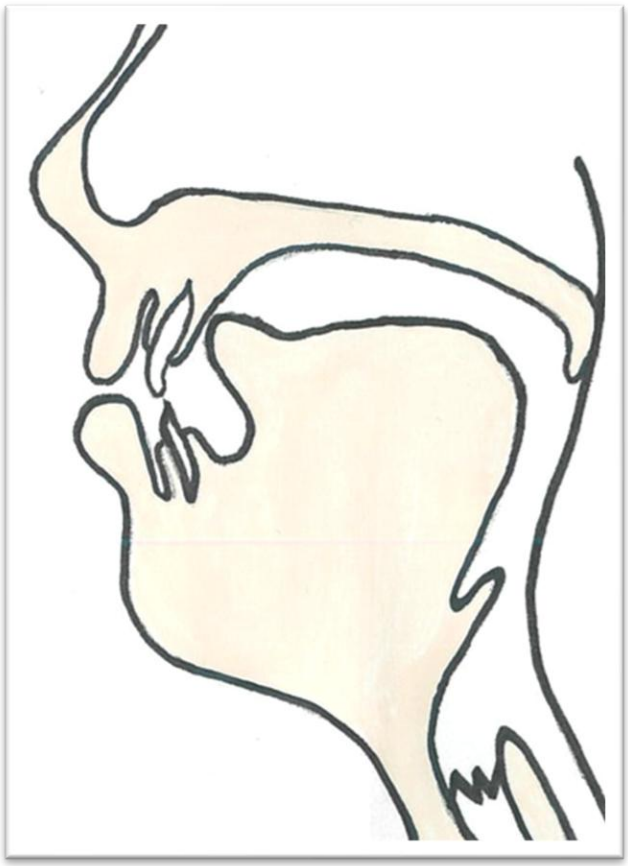

Подивіться, як розміщуються губи.

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[ʃ], [ʒ], [ʧ], [ʤ] – це передньоязиково-ясенні звуки Кінчик язика наближається до верхніх ясен або до ділянки відразу за яснами — звуки [ʃ], [ʒ]. Кінчик язика торкається верхніх ясен або ділянки відразу за яснами — звуки [ʧ], [ʤ]. Підіймається вгору, іноді трохи загинається назад. Боки передньої частини язика торкаються боків верхніх зубів і ясен. Язик не випинається: він плоский або злегка увігнутий.	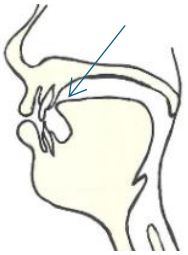 [ʃ]
[ʃ], [ʒ], [ʧ], [ʤ] – це ретрофлексні звуки Це означає, що: 1) кінчик язика піднімається вгору й торкається ясен, може трохи загинатися назад; 2) задня частина язика трохи відсувається назад; 3) спереду під язиком є простір.	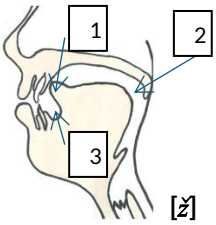 [ʒ]
[ʃ], [ʒ] – це щілинні звуки Кінчик язика наближається до ясен, там утворюється щілина.	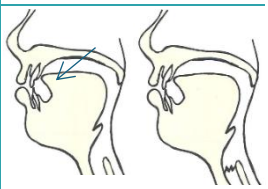 [ʃ] [ʒ]
[ʧ], [ʤ] – це зімкнено-щілинні звуки 1. Спочатку кінчик язик торкається ясен, а боки язика торкаються верхніх зубів і ясен зі сторони ротової порожнини. 2. Далі відривається і спереду між яснами і кінчиком язика утворюється щілина – така, як при звуках [ʃ], [ʒ].	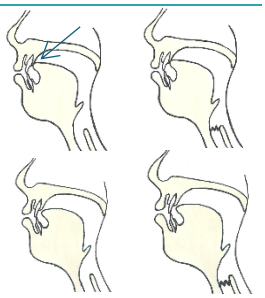 [ʧ] [ʤ]
Губи заокруглені Губи дещо округлені та подані вперед, напружені.	
[ʒ], [ʤ] – це дзвінкі звуки Голосові зв’язки коливаються.	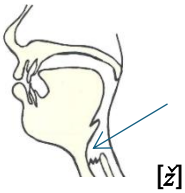 [ʒ]
[ʃ], [ʧ] – це глухі звуки Голосові зв’язки не коливаються.	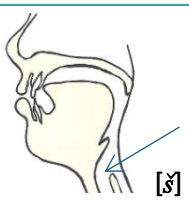 [ʃ]

[ʃ], [ʒ], [ʧ], [ʤ] – це ротові звуки

М'яке піднебіння з язичком притискається до задньої стінки глотки, тож повітря проходить тільки ротовою порожниною.

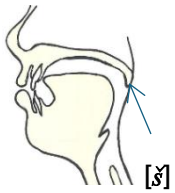

[ʃ], [ʒ], [ʧ], [ʤ] – це тверді звуки

Середня частина язика не піднімається до твердого піднебіння.

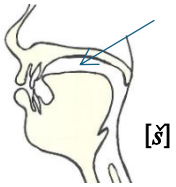

ЗВУКИ [ʃ], [ʒ], [ʧ], [ʤ] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звуки [ʃ], [ʧ] вживаються
- на початку слів, напр., *szafa*, *czy*,
- у середині слів, напр., *kasza*, *oczy*,
- у кінці слів, напр., *masz*, *mecz*.

Звуки [ʒ], [ʤ] вживаються
- на початку слів, напр., *że*, *rzeka*, *dżem*,
- у середині слів, напр., *plaża*, *morze*, *brydżowy*.

Звук [ʒ] НЕ вживається
- у кінці слів, напр., *lekarz* [*lekaš*],
- після глухого приголосного, напр., *przepraszam* [*pšeprašam*],
- перед глухим приголосним, напр., *książka* [*kśoõ̯ška*].

Звук [ʤ] НЕ вживається
- у кінці слів, напр., *brydż* [*bryč*],
- перед глухим приголосним, напр., *różdżka* [*ruščka*].

У цих позиціях вони перетворюються на глухі звуки. Замість звука [ʒ] з'являється [ʃ], а замість звука [ʤ] з'являється [ʧ], напр., *piekarz* [*p'ie̯kaš*], brydż [*bryč*], *przepraszam* [*pšeprašam*].

[ʃ], [ʒ] – це тривалі звуки
Ми можемо їх вимовляти довго (як голосні).

ВИМОВА І ПРАВОПИС

Літери <ż> і <rz> читаємо польською мовою як [ʒ], напр., *morze* [*može*], *może* [*može*].

Звук [ʒ], як і кожний польський приголосний (у парі дзвінкий/глухий), може оглушуватися, напр., у кінці слова перед паузою або після глухого приголосного: *lekarz* [*lekaš*], *brydż* [*bryč*], *krzak* [*kšak*], *przepraszam* [*pšeprašam*].

Порівняйте!

У запозичених словах перед [*i*] з'являються пом'якшені приголосні [*š'*], [*ž'*], [*č'*], [*ʒ'*], напр., *szisza* [*š'iša*], *żigolak* [*ž'igolak*], *chipsy* [*č'ipsy*] (літери <chi> вимовляємо тут як [*č'*]), *dżinsy* [*ʒ'insy*]. **TPL ZAG9 Nm14**

ГРУПИ ПРИГОЛОСНИХ

1. Літери <dż> зазвичай читаємо як єдиний звук [*ʒ*], напр., *dżem* [*ʒem*], *drożdżówka* [*droʒʒufka*].
2. Літери <drz> читаємо як два звуки [*ʤ*] lub [*ʒʒ*], напр., *drzewo* [*ʤevo*] / [*ʒʒevo*], *drzwi* [*ʤv'i*] / [*ʒʒv'i*].
3. У слові *budżet*, що запозичене з французької мови, літери <dż> читаємо як два звуки [*ʤ*] або [*ʒʒ*]: [*buʤet*] / [*buʒʒet*].
4. Інколи сполучення літер <dż> можуть позначати два звуки (напр., на межі префікса і кореня слова): *podżegać* [*poʤegać*], *odżywić* [*oʤyv'ić*].
5. Літери <trz> читаємо як [*t̠š*] або [*čš*], напр., *trzy* [*t̠šy*] / [*čšy*], *trzymać* [*t̠šymać*] / [*čšymać*].

[*ʤ*], [*t̠*] – це звуки, схожі на [*d*], [t], але кінчик язика торкається ясен.

У польській мові є багато слів, у яких поруч вживаються два зі звуків: [*š*], [*ž*], [*č*], [*ʒ*], np. *jeszcze* [*ješče*], *mężczyzna* [*meũ̯šč̑yzna*], *jeżdżę* [*ježʒe*].

Також є багато слів, у яких інші приголосні поєднуються у групи зі звуками [*š*], [*ž*], [*č*], [*ʒ*], напр., strz: *strzelać* [*st̠šelać*] / [*šč̑šelać*], prz: *przepraszam* [*pšeprašam*], brz: *brzeg* [*bžek*], grz: *grzyby* [*gžyby*], krz: *krzak* [*kšak*], czk: *rzeczka* [*žečka*].

Кожен приголосний потрібно вимовляти чітко, хоча при швидкому мовленні деякі приголосні змінюються на інші або навіть зникають, напр., *patrzcie* [*pačće*] (правильна вимова: [*pat̠šće*], [*pačšće*]).

TPL ZAG9 Nm15

ПОРІВНЯЙТЕ

[š], [ž]
TPL ZAG9 Nm1
TPL ZAG9 Nm2

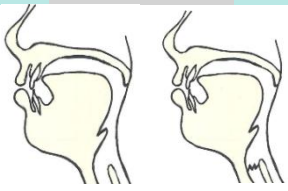

передньоязиково-ясенні, ретрофлексні
губи округлені, висунуті вперед, напружені

[č], [ʒ]
TPL ZAG9 Nm3
TPL ZAG9 Nm4

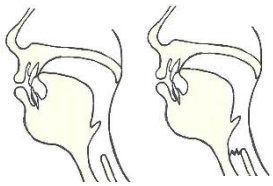

[ś], [ź]
TPL ZAG8 Nm1
TPL ZAG8 Nm2

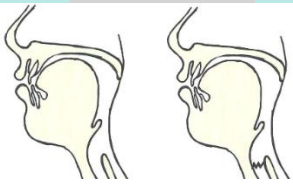

середньоязикові
губи висунуті вперед, кутики вуст можуть бути напружені

[ć], [ʒ́]
TPL ZAG8 Nm3
TPL ZAG8 Nm4

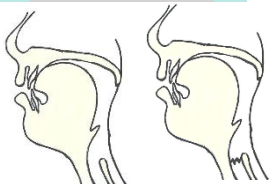

Під час вимови звуків [*š*], [*ž*], [*č*], [*ʒ*] слід округлити губи, а кінчик язика наближати до ясен ([*š*], [*ž*]) або торкатися їх ([*č*], [*ʒ*]) і швидко відривати. Язик плоский або злегка увігнутий. Коли вимовляємо звуки [*ś*], [*ź*],

[ć], [ʑ], середня частина язика йде вгору і випинається (наближається до піднебіння або торкається його та швидко відривається). Губи висуваються вперед.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

Приголосний [ʑ] **TPL ZAG9 Nm4**	**Приголосний [дж͡ж]** **TUKR ZAG9 Nm3**
	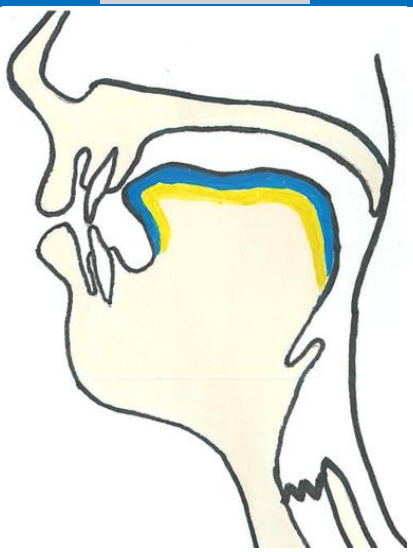

Приголосний [ʑ] **TPL ZAG9 Nm2**	**Приголосний [ж]** **TUKR ZAG9 Nm1**
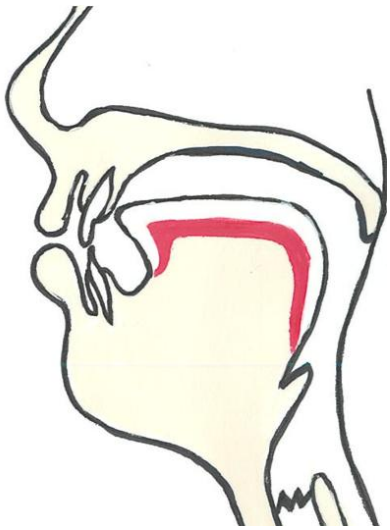	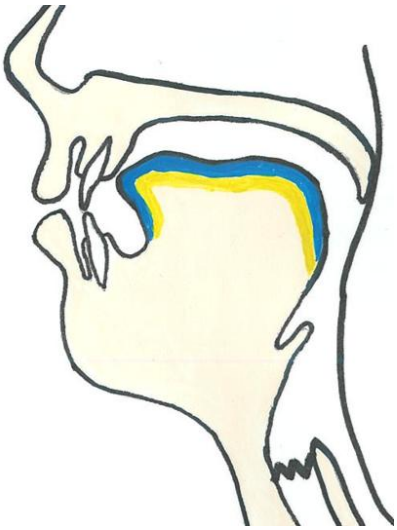

[ɕ], [ʑ] **TPL ZAG9 Nm1** **TPL ZAG9 Nm2**	**[ć], [ʑ]** **TPL ZAG9 Nm3** **TPL ZAG9 Nm4**	**[ж], [ш]** **TUKR ZAG9 Nm1** **TUKR ZAG9 Nm2**	**[дж͡ж], [ч]** **TUKR ZAG9 Nm3** **TUKR ZAG9 Nm4**
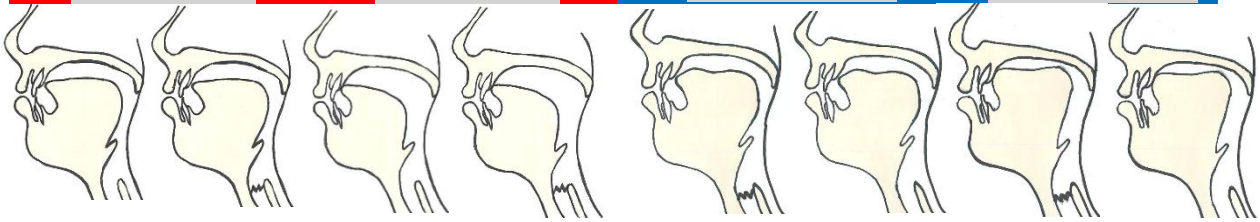			

передньоязиково-альвеолярні, ретрофлексні
губи заокруглені, висунуті вперед, напружені

передньоязикові

губи трохи висунуті вперед, трохи напружені

В українській мові є передньоязиково-ясенні приголосні [ж], [ш], [д͡ж], [ч], але під час їх вимови задня частина язика прямує до м'якого піднебіння. Язик розташований високо. Хоча ці звуки тверді (бо середина язика нижче), це часто створює слухове враження пом'якшення.

Російськомовні особи зазвичай демонструють м'яку або пом'якшену вимову принаймні звуків [ш] і [ч], які в російській мові є ясенно-зубними.

В обох випадках варто звертати особливу увагу на заокруглення губ, опускання язика та зближення кінчика язика з яснами. Можна рекомендувати пересувати кінчик язика до самого заднього краю ясен і навіть спробувати легке вигинання його назад (ретрофлексію).

ПИТАННЯ 10

Uwaga, kierownik!...,

або коротка історія звуків [k], [g], [χ], [kʲ], [gʲ], [χʲ]

Звуки: [k], [g], [χ], [kʲ], [gʲ], [χʲ]
(МФА: [k / g / x], [c / ɟ / ç]).
Літери на письмі: K, k, G, g, H, h, Ch, ch.
Друковані літери: <K, k>, <G, g>, <CH, ch>, <H, h>.

ЗАСАДИ

Приголосні [k], [g], [χ]
- задньоязикові;
- тверді.

Приголосні [kʲ], [gʲ], [χʲ]
- постапалатальні,
- м'які.

Порада: перевірте, твердий чи м'який приголосний у слові.

Послухайте

[k]		
[g]		
[χ]		
kelner generał herbata		
poker legenda marchewka		
Polskę drogę suche		
lek brzuch		

Послухайте

[kʲ]		
[gʲ]		
[χʲ]		
kino historia logika leki nogi		
Kiełbasa Giewont hiena		
łokieć za rogiem polskie drogie monarchie		

TPL ZAG10 Nk1–TPL ZAG10 Nk7

TPL ZAG10 Nm1–TPL ZAG10 Nm7

TPL ZAG10 Nk8–TPL ZAG10 Nk13

TPL ZAG10 Nm8–TPL ZAG10 Nm13

Подивіться, як розташовується язик: [ḱ], [ǵ].

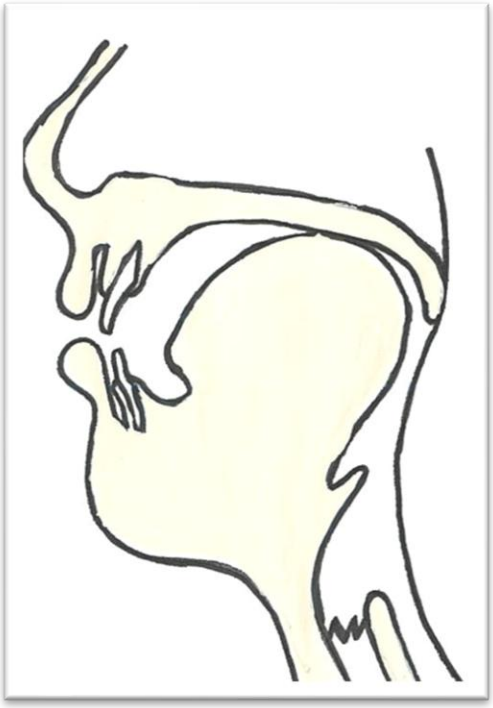

Подивіться, як розташовується язик: [χ́].

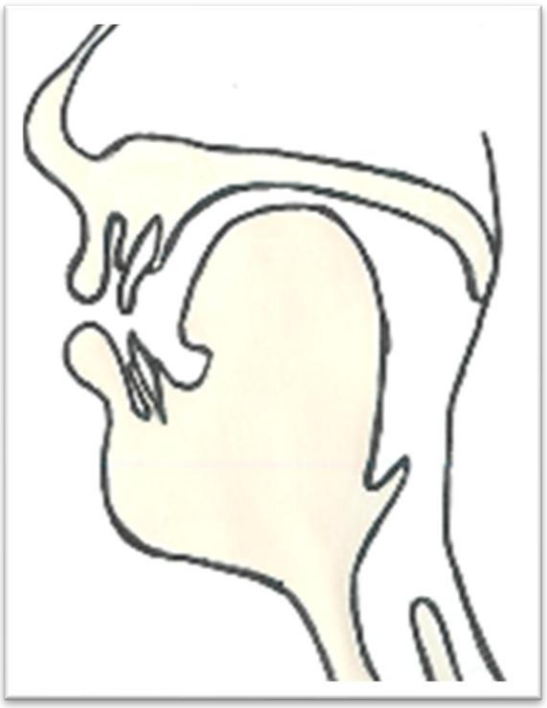

Подивіться, як розташовуються губи:

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[k], [g], [χ] – це тверді звуки	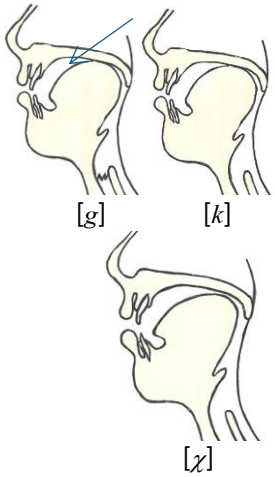
Середня частина язика не піднімається до твердого піднебіння.	

[ḱ], [ǵ], [χ́] – це м'які звуки[5]

Середня частина язика піднімається до твердого піднебіння.

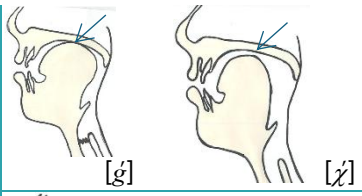

[k], [g], [χ] – це задньоязикові звуки

Задня частина язика йде максимально вгору до твердого і м'якого піднебіння.

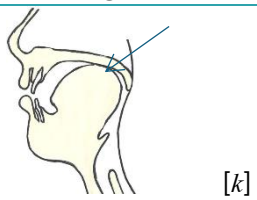

[ḱ], [ǵ], [χ́] – це постпалатальні звуки

Середня і задня частини язика ідуть до задньої частини твердого піднебіння.

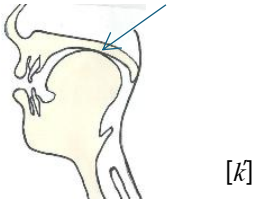

[k], [g], [[ḱ], [ǵ] – це зімкнено-проривні звуки

1. Задня частина язика йде назад, «приклеюється» до твердого піднебіння.

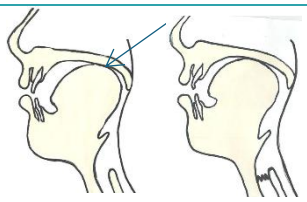

2. Різко відривається і повітря вилітає через рот.

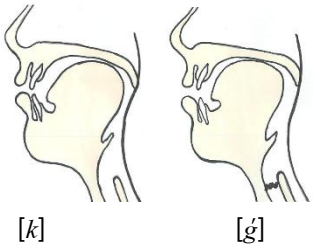

[χ] – це щілинний звук

Між задньою частиною язика і твердим піднебінням утворюється щілина, повітря вилітає через рот.

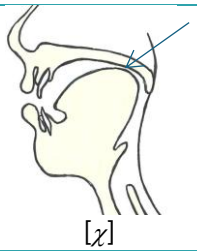

[χ́] – це щілинний звук

Між передньою і середньою частинами язика і твердим піднебінням утворюється щілина, повітря вилітає через рот.

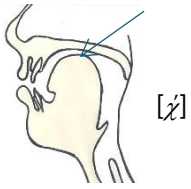

[5] У польській мові ці звуки класифікуються як постпалатальні м'які або задньоязикові пом'якшені (особливо [χ']). У цьому описі для всіх трьох звуків прийнято єдиний послідовний спосіб їх подання, що також допомагає відрізнити їх від українських звуків.

[k], [g], [χ], [ḱ], [ǵ], [χ́] – це ротові звуки М'яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки глотки, тому повітря виходить лише через рот.	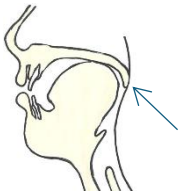 [k]
[k], [χ], [ḱ], [χ́] – це глухі звуки Голосові зв'язки не коливаються.	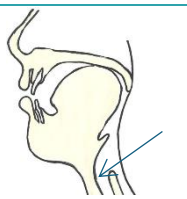 [k]
[g], [ǵ] – це дзвінки звуки Голосові зв'язки коливаються.	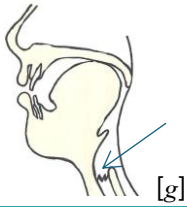 [g]
Губи розтулені Уста відкриті.	[ḱ], [ǵ], [χ́]

ЗВУКИ [k], [g], [χ], [ḱ], [ǵ], [χ́] У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звуки [k], [χ] **вживаються**
- на початку слів, напр., *kelner*, *herbata*,
- у середині слів, напр., *poker*, *marchewka*, *Polskę*, *karaoke*, *suche*,
- у кінці слів, напр., *lek*, *brzuch*.

Звук [g] **вживається**
- на початку слів, напр., *generał*,
- у середині слів, напр., *legenda*, *drogę*.

Звук [g] **НЕ вживається**
- у кінці слів, напр., *wróg* [*vruk*].

Звуки [k], [g], [χ] **НЕ вживаються**
- перед [i], у цьому випадку завжди чуємо [ḱ], [ǵ], [χ́], напр., *historia*, *logika*, *nogi*.

Звуки [ḱ], [ǵ], [χ́] **вживаються**
- на початку слів, напр., *kiełbasa*, *kino*, *Giewont*, *gitara*, *hiena*, *historia*
- у середині слів, напр., *łokieć*, *pokiwać*, *za rogiem*, *logika*, *machina*, *polskie*, *drogie*, *monarchie*,
- у кінці слів перед [i], напр., *leki*, *taki*, *polski*, *nogi*, *drogi*, *monarchii*.

ВИМОВА І ПРАВОПИС

Приголосні [k], [g], [χ] у польській мові тверді. У поєднанні з голосним [e] **не пом'якшуються!** Вимовляємо *kelner* [*kelner*], *geny* [*geny*], *Chersoń* [*χersoń*]. **TPL ZAG10 Nm14**

Звукосполучення типу **ki, gi, chi + e, a, o,** особливо в запозичених словах, вимовляємо з виразною йотацією: *kiosk* [*ḱi̯osk*], *Hieronim* [*χ'i̯erońim*], *ekologia* [*ekoloǵi̯a*]. Дехто з поляків, зазвичай старшого віку (див. Więcek-Poborczyk 2014), у питомих словах вимовляє м'які звуки синхронно (без йотації), напр., [*ḱe*], [*ǵe*], [*χ́e*][6]. **TPL ZAG10 Nm15**

Послухайте відмінності: *kiedy* [*ḱi̯edy*] / [*ḱedy*], *Giewont* [*ǵi̯evont* / *ǵevont*]. **TPL ZAG10 Nm16**

ПОРІВНЯЙТЕ

[*k*] **TPL ZAG10 Nm1**	[*g*] **TPL ZAG10 Nm2**	[*χ*] **TPL ZAG10 Nm3**
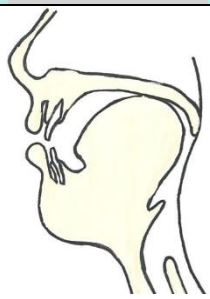	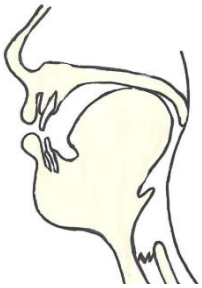	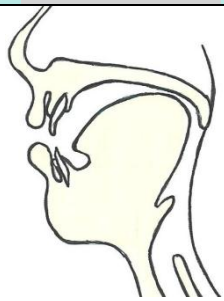
[*ḱ*] **TPL ZAG10 Nk8**	[*ǵ*] **TPL ZAG10 Nk9**	[*χ́*] **TPL ZAG10 Nk10**

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

Унаслідок уподібнення в українській мові звук [к] перед дзвінким приголосним може одзвінчуватися й змінюватися на [ґ]. У польській мові в такому контексті також відбувається одзвінчення: польський звук [*k*] переходить у звук [*g*],пор. пол. *jakby* [*i̯agby*], укр. *якби* – [йаґби́].

Складним буває звук [*χ*], який надмірно одзвінчується. Хоча у польській мові трапляється дзвінкий [*ɣ*] (дзвінкий h), однак це рідкісне явище й зазвичай виникає внаслідок уподібнення, пор.: Bohdan [*boɣdan*], dach domu [*daɣ domu*]. Звук [*ɣ*] в українській мові звук часто вживається в прикметниковому відмінковому

[6] Тенденція до поширення асинхронної вимови приводить до того, що з погляду м'якості реалізації графем <ki>, <gi>, <chi> вважаються однаковими. У сучасних описах їх інколи розрізняють, трактуючи [*ḱ*], [*ǵ*] як постпалатальні м'які, а [*χ'*] — як задньоязиковий пом'якшений. На нашу думку, опис їхньої реалізаці варто уніфікувати, особливо в дидактичних матеріалах.

закінченні *-ого*. Пор. українські слова *доброго* [до́брого] / [dobro[ɣ]o], *молодого* [молодо́го] /[molodo[ɣ]o], *зеленого* [зе^{и}ле́ного] /[zeleno[ɣ]o] з аналогічними польськими словами *dobrego*, *młodego*, *zielonego*, які внаслідок інтерференції можуть вимовлятися з українським звуком [г] (пор. пол. дзвінкий h [ɣ]).

Часто студенти пом'якшують приголосні [*k*], [*g*], [*χ*] перед голосним [*e*]. Це спричинено впливом російської мови, оскільки в українській мові в такій позиції ці приголосні тверді. У цьому випадку варто звертати увагу на їх тверду вимову і відмінність між словами типу *kelner* [*kelner*] і *kieliszek* [*kʲelišek*].

Найскладнішою позицією є кінець слова, у цьому випадку часто відбувається кілька типів змін:
- якщо в кінці слова є сполуки <kie, gie, hie>, часто їх вимовляють твердо [*ke* / *ge* / *χe*] або з синхронним пом'якшенням (без йотації), більшого ступеню, ніж у польській мові [*kʲe* / *gʲe* / *χʲe*], напр., *słodkie* [*su̯otke*], *drogie* [*drogʲe*] замість [*su̯otk'ie*], [*drog'ie*],
- якщо в кінці слова є сполуки <ke, ge, he>, їх часто вимовляють або задньоязиково з напівпом'якшенням і йотацією [*k'ie* / *g'ie* / *χ'ie*], або м'яко [*kʲe* / *gʲe* / *χʲe*], напр., *sałatkę* [*sau̯atk'ie*], *Polskę* [*polskʲe*] замість [*sau̯atke*], [*polske*],
- якщо в кінці слова є сполуки <ki, gi, hi>, їх часто вимовляють як задньоязикові напівпом'якшені з йотацією [*k'i* / *g'i* / *χ'i*], додатково після них часто з'являється голосний [*e*], напр., замість *słodki* [*su̯otk'i*] чуємо [*su̯otk'ie*], [*su̯otkʲe*].

ПИТАННЯ 11

W głowie się nie mieści..., або коротка історія звуків [*p'*], [*b'*], [*m'*], [*f'*], [*v'*].

Звуки: [*p'*], [*b'*], [*m'*], [*f'*], [*v'*]
(IPA: [pʲ], [bʲ], [mʲ], [fʲ], [vʲ]).
Літери на письмі: Pi, pi, Bi, bi, Mi, mi, Fi, fi, Wi, wi.
Друковані літери: <Pi, pi>, <Bi, bi>, <Mi, mi>, <Fi, fi>, <Wi, wi>.

ЗАСАДИ

Губні пом'якшені приголосні перед голосними <a>, <o>, <e>, <u>:
pia [*p'i̯a*], bie [*b'i̯e*], mio [*m'i̯o*], wiu [*v'i̯u*], fio [*f'i̯o*].

Порада: після них вимовляємо [*i̯*].
[*p'*], [*b'*], [*m'*] – губи торкаються одна одної / [*f'*], [*v'*] – нижня губа наближається до верхніх зубів.

TPL ZAG11 Nk1–TPL ZAG11 Nk10

TPL ZAG11 Nm1–TPL ZAG11 Nm10

Послухайте

[*p*]		
[*b*]		
[*m*]		
[*f*]		
[*v*]		
pan chłopak kop chleb		
bar obraz		
moja domu mam		
fotel telefon fotograf mów		
woda prawa		

TPL ZAG11 Nk11–TPL ZAG11 Nk20

TPL ZAG11 Nm11–TPL ZAG11 Nm20

Послухайте

[*p'*]		
[*b'*]		
[*m'*]		
[*f'*]		
[*v'*]		
piasek zapiekanka na kanapie		
biały drobiazg w chlebie		
miasto wymierzyć kłamie		
fiolet kalafior w szafie		
Wiem powiat prawie		

Подивіться, як розташовуються язик і губи: [*p'*]. **Подивіться, як розташовуються язик і губи:** [*v'*].

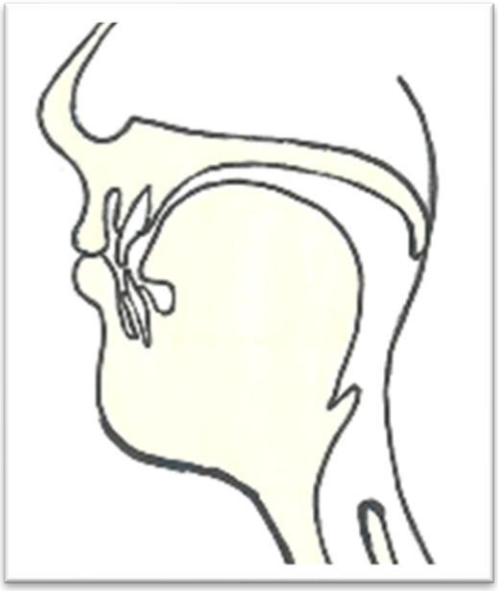

Подивіться, як розташовуються губи: [*p'*].

I фаза

II фаза

Подивіться, як розташовуються губи: [*v'*].

Подивіться, як розташовуються язик і губи: [*m'*]

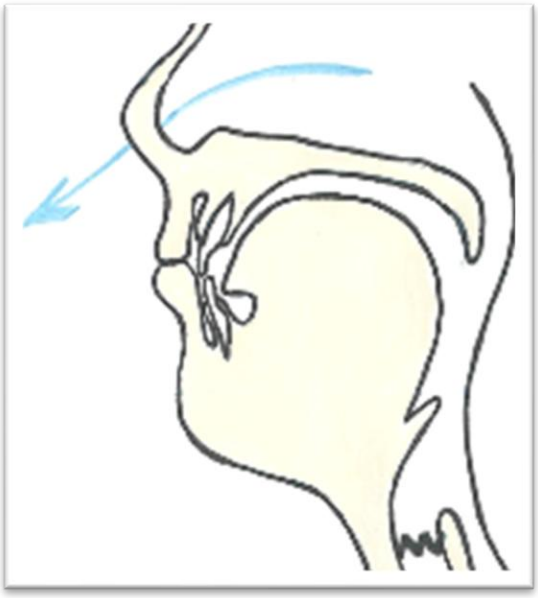

Подивіться, як розташовуються губи: [*m'*].

ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

ПРОЧИТАЙТЕ	ПОДИВІТЬСЯ
[*p'*], [*b'*], [*m'*] – це губо-губні звуки Верхня губа торкається нижньої губи.	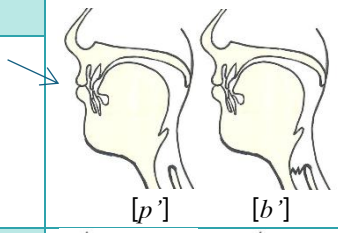
[*f'*], [*v'*] – це губо-зубні звуки Нижня губа наближається до верхніх зубів, торкається їх. Коли вимовляємо, видно верхні зуби.	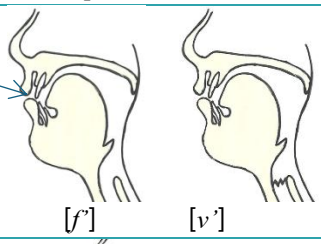
[*p'*], [*b'*], [*m'*], [*v'*], [*f'*] – це пом'якшені звуки Середня частина язика піднімається до твердого піднебіння.	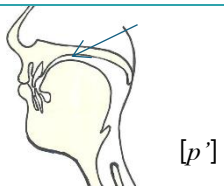
[*p*], [*b*], [*m*], [*v*], [*f*] – це тверді звуки Середня частина язика не піднімається до твердого піднебіння.	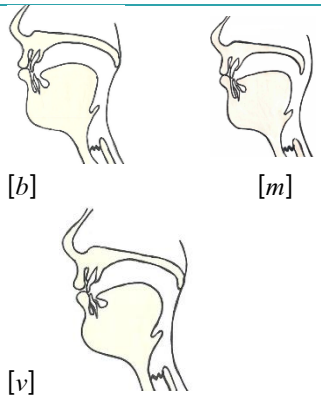
[*p'*], [*b'*] – це зімкнено-проривні звуки Спочатку губи стиснені, а за мить вони різко розтуляються, і повітря виходить із ротової порожнини.	
[*f'*], [*v'*] – це щілинні звуки Між верхніми зубами і нижньої губою утворюється щілина, крізь яку вилітає повітря.	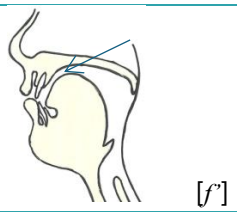
[*m'*] – це піввідкритий носовий звук Губи стиснуті, а повітря вилітає крізь ніс.	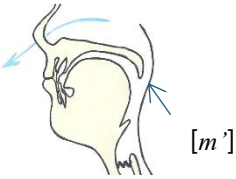

Кутики вуст дещо затиснені

Губи трохи розтягнуті, менш напружені, ніж при твердих [*p*], [*b*], [*m*], [*f*], [*v*].

[*v'*], [*f'*] [*b'*], [*p'*] [*m'*]

ФАЗА I

ФАЗА II

[*p'*], [*b'*], [*f'*], [*v'*] – це ротові звуки М'яке піднебіння, що закінчується язичком, торкається задньої стінки горла, тому повітря виходить лише через рот.	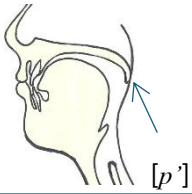 [*p'*]
[*p'*], [*f'*] – це глухі звуки Голосові зв'язки не коливаються.	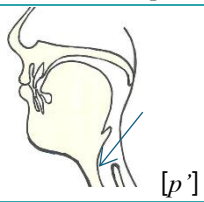 [*p'*]
[*b'*], [*m'*], [*v'*] – це дзвінкі звуки Голосові зв'язки коливаються.	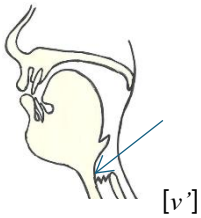 [*v'*]

ЗВУКИ [*p'*], [*b'*], [*m'*], [*f'*], [*v'*] В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Звуки [*p'*], [*b'*], [*m'*], [*f'*], [*v'*] вживаються

- на початку слів, напр., *piasek*, *piłka*, *biały*, *bić*, *miasto*, *miły*, *fiolet*, *film*, *wiem*, *wiza*,
- у середині слів, напр., *zapiekanka*, *na kanapie*, *napisać*, *drobiazg*, *bilet*, *w chlebie*, *wymierzyć*, *o zimie*, *kalafior*, *w szafie*, *powiat*, *prawie*,
- у кінці слів перед [*i*], напр., *śpi*, *lubi*, *grami*, *toffi*, *mówi*.

ВИМОВА І ПРАВОПИС

У сполуках типу <pia>, <bie>, <mio>, <wia>, <fio>... літера <i> найчастіше вимовляється як [*i̯*]: [*p'i̯a*], [*b'i̯e*], [*m'i̯o*], [*v'i̯a*], [*f'i̯o*]... Сьогодні рідко можна почути синхронну вимову, тобто без йотації, напр., [*pa*] – і це звертає на себе увагу. Таку вимову вважають типовою для східнослов'янського акценту.

Увага! Сполуки <pia>, <bie>, <mio>, <wia>, <fio>... – це завжди один склад: ніколи не вимовляємо в них літеру <i> ані як голосний [*i*] (*[*p*][*i*][*a*]), ані як сполуку [*ii̯*] (*[*p'ii̯a*]).

ПОРІВНЯЙТЕ

[*v'*], [*f'*] TPL ZAG11 Nk14 TPL ZAG11 Nk15	[*b'*], [*p'*] TPL ZAG11 Nk12 TPL ZAG11 Nk11	[*m'*] TPL ZAG11 Nk13
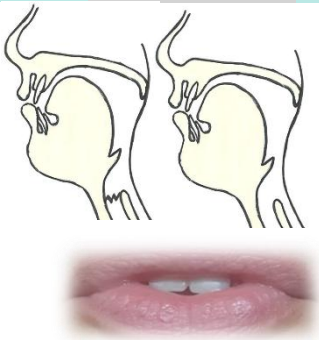	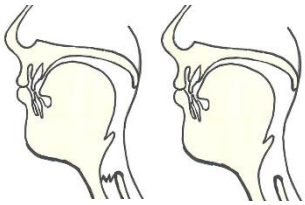	

ФАЗА I

ФАЗА II

Найважливіше — звернути увагу на губо-зубну вимову звука [*v'*], який дехто вимовляє як губо-губний приголосний.

[*b*] TPL ZAG11 Nk2	[*p*] TPL ZAG11 Nk1	[*m*] TPL ZAG11 Nk3	[*f*] TPL ZAG11 Nk4	[*v*] TPL ZAG11 Nk5
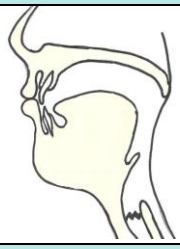	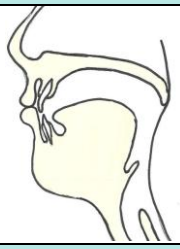			
[*b'*] TPL ZAG11 Nk12	[*p'*] TPL ZAG11 Nk11	[*m'*] TPL ZAG11 Nk13	[*f'*] TPL ZAG11 Nk14	[*v'*] TPL ZAG11 Nk15
	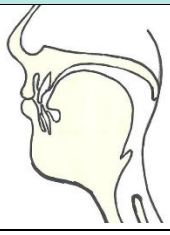	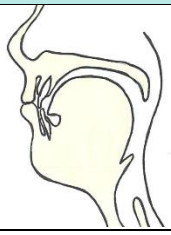	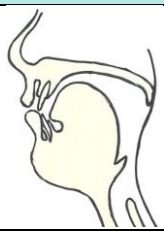	

Різниця у вимові твердих і пом'якшених звуків полягає насамперед у положенні язика: під час вимови пом'якшених звуків язик піднімається до твердого піднебіння.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

Категорії м’якості в польській та українській мовах істотно різняться. Носії польської мови зазвичай сприймають вимову українців як пом’якшену — із сильнішою або слабшою [j]-подібною артикуляцією, а іноді навіть як м’яку вимову, що польською мовою передається за допомогою записів:

- *biuro*: пом’якшена вимова [*b’i̯uro*], м’яка вимова [*b́uro*],
- *mięso*: пом’якшена вимова [*m’i̯eũso*], м’яка вимова [*ḿeũso*].

Обидва типи вимови в польській мові є прийнятними, однак вимова без [j] нині трапляється рідко й привертає до себе увагу.

В українській мові у словах, де в орфографії з’являється апостроф (незалежно від того, чи це питомі, чи запозичені слова), вимова вважається твердою, оскільки такі слова читаються з йотацією: *м’ясо* [мйáсо], *п’ю* [пйу], *в’юн* [вйун], *б’ють* [бйут'], *верф’ю* [вéрфйу], *ф’южн* [фйужн]. У словах, де в орфографічному записі після губного приголосного немає апострофа, вимову вважають напівпом’якшеною, напр., *бюро* [б’урó], *пюре* [п’урé], *мюслі* [м’ýсл'і].

Іноді студенти вимовляють звуки надто м’яко, напр., [*ṕasek*], [*b́ały*], [*ḿeč*], Це може бути зумовлено діалектною вимовою, узагальненням артикуляції деяких запозичень в українській мові, а також впливом російської мови. У такому разі варто звертати увагу на наявність звука [*i̯*] у вимові. Іноді достатньо простої вказівки на те, що губні приголосні треба вимовляти пом’якшено, із йотацією.

ПИТАННЯ 12

Przerwa na kawkę..., або коротка історія уподібнень

ЗАСАДИ

Порада: перевірте, що стоїть після приголосного і/або перед приголосним.

Багато польських приголосних утворюють пару дзвінкий – глухий.
Порівняйте:

Дзвінкий	**b**	**d**	**g**	**w**	**z**	**ź**	**ż, rz**	**dz**	**dź**	**dż**	**ch, h**
	[b]	[d]	[g]	[v]	[z]	[ź]	[ž]	[ʒ]	[ʒ́]	[ǯ]	[ɣ]
Глухий	p	t	k	f	s	ś	sz	c	ć	cz	ch, h
	[p]	[t]	[k]	[f]	[s]	[ś]	[š]	[c]	[ć]	[č]	[χ]

TPL ZAG12 Nk1–TPL ZAG12 Nk10

TPL ZAG12 Nm1–TPL ZAG12 Nm10

Послухайте

chleb kod róg			z Polski w styczniu pod tablicę		
staw raz wieź			trzy przepraszam krzesło		
nóż lekarz zjedz			liczba także prośba		
bądź brydż odpowiedź			koc duży kosz gruszek kot babci		
wtorek książka					
idź prosto mów cicho kod pocztowy			Bohdan dach domu		

ДЗВІНКІ І ГЛУХІ ПРИГОЛОСНІ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Увага! У їх вимові не допомагає правопис, необхідно знати основні правила, напр.:

Якщо в кінці слова перед паузою з'являється дзвінкий приголосний, його вимовляють як відповідний глухий звук, напр.:

chleb [χlep], *kod* [kot], *róg* [ruk], *staw* [staf], *raz* [ras], *wieź* [v'ieś], *nóż* [nuš], *lekarz* [lekaš], *zjedz* [z'ieć], *bądź* [boń́], *brydż* [bryč].

Також є звуки, які не мають глухого відповідника, зокрема l, ł, m, n, ń, r, але які можуть частково оглушуватися: у такому випадку їх практично не чути або вони зникають, напр., *jabłko* [*japko*] / [*jap^{u}ko*], *myśl* [*myś^{l}*]. Така вимова вважається менш ретельною, розмовною або швидкою.
TPL ZAG12 Nm11

ВИМОВА І ПРАВОПИС

Глуха вимова у групах приголосних

1. Уся група приголосних вимовляється глухо, якщо останній звук глухий. Це відбувається:

   а) у словах

   *od**p**owie* [*otpov'ie*], *w**t**orek* [*ftorek*], *książ**k**a* [*kśoũška*],

   б) між словами (якщо між ними немає паузи):

   *idź **p**rosto* [*ić prosto*], *mów **c**icho* [*muf ćiχo*], *kod **p**ocztowy* [*kot počtovy*]

   в) у клітиках (див. *Zagadnienie 2a*):

   *z **P**olski* [*s polsk'i*], *w **st**yczniu* [*f styčńu*], *pod **t**ablicę* [*pot tabl'ice*]

2. Сполуку **глухий приголосний + <rz>** вимовляємо з глухим [*š*]:

   ***t**rzy* [*tšy*] / [*čšy*], ***p**rzepraszam* [*pšepрašam*], ***k**rzesło* [*kšesu̯o*].

Дзвінка вимова в групах приголосних

1. Уся група приголосних вимовляється дзвінко, якщо останній звук у ній є дзвінким. Це відбувається

   а) у словах

   *licz**b**a* [*liʒba*], *tak**ż**e* [*tagže*], *proś**b**a* [*proźba*],

   б) між словами (якщо між ними немає паузи):

   *koc **d**uży* [*koʒ duży*], *kosz **g**ruszek* [*kož grušek*], *kot **b**abci* [*kod bapći*].

2. Приголосний, що записується як <h> або <ch>, перед дзвінким приголосним одзвінчується, напр., *Boh**d**an* [*boɣdan*], *dach **d**omu* [*daɣ domu*].

Регіональні варіанти вимови

1. **Міжслівна фонетика** (у кінці першого слова стоїть приголосний, що має пару *дзвінкий/глухий*, а на початку другого слова — голосний або приголосний звук <j>, <ł>, <m>, <n>, <ń>, <l>, <r>), напр.:
   a. варшавська вимова: *skle**p** **O**li* [*skle**p** ol'i*], *ro**k** **j**ubileuszowy* [*ro**k** jub'ileušovy*],
   b. краківсько-познанська вимова: *skle**p** **O**li* [*skle**b** ol'i*], *ro**k** **j**ubileuszowy* [*ro**g** jubileušovy*],
2. Приголосні [*v*], [*v'*] після глухих приголосних:
   a. варшавська вимова: ***t**wój* [*tfuj*], ***ć**wiczenie* [*ć**f**'ičeńe*],
   b. познанська вимова: ***t**wój* [*tvuj*], ***ć**wiczenie* [*ć**v'i**čeńe*].

Усі регіональні варіанти є правильними, однак частіше трапляється глуха вимова.

ПОЛЬСЬКА – УКРАЇНСЬКА

У польській мові дзвінкі приголосні в кінці слова перед паузою завжди оглушуються. В українській літературній мові дзвінкі приголосні в кінці слова й складу завжди залишаються дзвінкими. Порівняйте: *naró**d*** [*narut*] - *наро**д*** [наро**д**], *sta**ż*** [*staš*] – *ста**ж*** [ста**ж**]. Однак на практиці в щоденному українському мовленні часто відбувається оглушення.

У польській мові дзвінкі приголосні перед глухими вимовляються оглушено. В українській мовній нормі вони завжди залишаються дзвінкими, проте на практиці часто оглушуються. Порівняйте: *kó**zk**a* [*kuska*] – *кі**зк**а* [кі**з**ка] / [кі**с**ка]. Отже, оглушення не є складним явищем, але варто звернути на нього увагу, щоб воно закріпилося у вимові.

В обох мовах глухі приголосні перед дзвінкими одзвінчуються. Порівняйте: *li**czb**a* [*l'ižba*], *боро**ть**ба* [боро**д**'ба].

ПИТАННЯ 13

Idea europejskiego menu..., або коротка історія запозичених слів

ЗАСАДИ

Порада: перевірте у словнику.
Наприклад, *Wielki słownik języka polskiego*:
https://wsjp.pl/

TPL ZAG13 Nk1–TPL ZAG13 Nk6

TPL ZAG13 Nm1–TPL ZAG13 Nm6

Послухайте

menu				bestseller			
jury				Westerplatte			
autobus				idea			
auto				Korea			
Europa				statua			
eukaliptus				Genua			
fontanna				teoria			
wanna				Anglia			

ЗАПОЗИЧЕНІ СЛОВА У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

У польській мові є багато запозичень — слів, що походять з інших мов. Деякі з них у своєму оригінальному звучанні містять звуки, не властиві польській фонетиці. Відповідно ми вимовляємо їх особливим чином, намагаючись передати оригінальну вимову за допомогою звуків польської мови.

1. Слова типу *menu*, *jury* записуємо згідно з орфографією французької мови, але вимовляємо в польській мові як

- *menu* [*meńi*],
- *jury* [*ž'ir'i*].

Наголос у них падає на останній склад.

2. Інтернаціоналізми (тобто слова, що вживаються в багатьох мовах) зі сполуками *au* і *eu*, напр., *auto*, *autobus*, *Europa* вимовляємо зі звуком [u̯], тобто літеру <u> читаємо в них як [u̯] (див. *Zagadnienie 6a*).

У вимові цих звукосполук не вживається звук [v].

- *autobus* [au̯tobus],
- *auto* [au̯to],
- *Europa* [eu̯ropa],
- *eukaliptus* [eu̯kal'iptus].

3. У багатьох запозиченнях уживаються подвійні літери. Ми вимовляємо їх польською мовою як т. зв. гемінати, тобто подовжені або подвоєні звуки, напр.

- *fontanna* [*fontanna / fonta·na*],
- *wanna* [*vanna / va·na*].

Лише в декількох словах вимовляємо їх як один звук:

- *bestseller* [*bestseler*],
- *Westerplatte* [*vesterplate*]

4. Слова із закінченням на *-ea* (*idea*, *Korea*) і на *-ua* (*statua*, *Genua*) вимовляємо відповідно до буквеного запису: [*idea*], [*korea*], [*statua*], [*genua*]. Слова із закінченням на -ua можна теж вимовити з [u̯]: [*statua̯*], [*genua̯*]. Не вимовляємо додатковий звук [i̯] між голосними.

Водночас форми, що закінчуються на -ei (*alei*), -ui (*statui*), зазвичай вимовляємо з йотацією, напр., [*alei̯i*], хоча інколи словники допускають обидві версії вимови [*statui̯i*] / [*statui̯*][7]. **TPL ZAG13 Nm7**

5. Запозичені слова, що закінчуються на *-ia*, *-io* (*teoria*, *Anglia*, *radio*, *studio*), вимовляємо з йотом [i̯], без додаткового звука [i], напр., [*teor'i̯a / angl'i̯a / rad'i̯o / stud'i̯o*].

[7] Пор. SWP 1977; WSPP 2004; Karpowicz 2009.